

MODIG

Sandnes
- i sentrum for
framtiden

Kommunedelplan Landbruk 2015 – 2030

Vedtatt av Sandnes bystyret 13.oktober 2015

SANDNES KOMMUNE

1.0 Innledning	3	6.2.1 Arealbruksendringer i Sandnes:	36
2.0 Sammenheng	5	6.2.2 Trusler for matjorden i Sandnes	36
3.0 Naturgrunnlaget	7	6.3 Hvordan bevare den produktive jorden	39
3.1 Topografi	7	6.3.1 Forankring av jordvern i kommuneplanen	39
3.2 Klima	7	6.3.2 Effektive arealplanprosesser	39
3.3 Naturressurser	8	6.3.3 "Dialogbasert arealutvikling"	41
4.0 Landbruksproduksjon	11	6.3.4 Knytte tettere kontakt m. byfolk og bønder	41
4.1 Husdyrhold	11	6.3.4.1 Byvekst som utv.potensial for landbruket	41
4.1.1 Melkeproduksjon	11	6.3.4.2 Andelslandbruk	42
4.1.2 Annen storfe	12	6.3.4.3 Inn på tunet	43
4.1.3 Sauehold	12	6.3.4.4 Gårdsbutikker og gårdsmat	43
4.1.4 Slaktegris	12	6.3.4.5 Byfortetting m.parsellhager, takhager	43
4.1.5 Egg og fjørfe	13	6.4 Kompensasjon for utbygging	44
4.1.5.1 Slaktekylling	13	6.4.1 Nydyrking	44
4.1.5.2 Verpehøns	13	6.4.2 Flytting av matjord	45
4.1.6 Pelsdyr	13	7.0 Tilleggsnæringer i landbruket	47
4.1.7 Oppsummering	15	7.1 Landbruk og hest – muligheter og konflikter	48
4.2 Planteproduksjon i Sandnes	16	7.2 Hytter i LNF område	49
4.3 Økologisk landbruk	16	7.3 Fornybar energiproduksjon	51
4.3.1 Økologisk matproduksjon	16	7.3.1 Ved og flis	52
4.3.2 Økologisk landbruk i Sandnes kommune	17	7.3.2 Biogass	52
4.3.3 Sandnes kom. rolle i satsingen på øko. mat	18	7.3.3 Vindkraft	53
4.4 Skogbruk	18	7.3.4 Småkraft	53
4.4.1 Eierstruktur	19	8.0 Landbruksforurensing	55
4.4.2 Verdiskaping i skogbruket	19	8.1 Avrenning fra landbruket	55
4.4.3 Skog og klima	20	8.1.1 Virkemidler	55
4.4.4 Foredling av skogsvirke	20	8.1.2 Mål, strategi og tiltak	56
4.4.5 Skogsveinettet	21	8.2 Klimagassutslipp fra landbruket	57
4.4.6 Skogdrift i Sandnesmarkå	22	8.2.1 Virkemidler	57
4.4.7 Skogbruksplaner	22	8.2.2 Mål, strategier og tiltak	57
4.4.8 Juletre og pyntegrønt	23	9.0 Retningslinjer	59
4.5 Vilt og innlandsfisk	24	9.1 Retningslinjer i Regionalplan for byutvikling på Jæren	59
4.5.1 Viltforvaltning	24	9.2 Retningslinjer til Hensynssone jordvern i kom.muneplanens arealdel	61
4.5.1.1 Rådyr	25	9.3 Retningslinjer for boliger for sesongarbeider i landbruket	62
4.5.1.2 Hjort	25	9.4 Retningslinjer for etablering av gårdsbarnehager i Sandnes kommune	63
4.5.1.3 Elg	26	9.5 Retningslinjer for tilleggsnæringer i landbruket i Sandnes kommune	64
4.5.2 Fiskeforvaltning	26	Ordliste	66
5.0 Fra landbrukstelingen 2010	29		
6.0 Jordvern	33		
6.1 Jordvern i Norge	34		
6.2 Jordvern i Sandnes kommune	35		

I.0 Innledning

Siden 2004 har kommunen gradvis fått overført avgjørelsesfullmakter i de fleste landbrukssaker. Dette har gjort kommunen til en viktig landbrukspolitisk aktør. Statens forventning til kommunen er at det utvikles en egen lokal landbrukspolitikk innenfor rammene av den nasjonale landbrukspolitikken, og innenfor føringene av den regionale landbrukspolitikken. Lokalpolitikkerne skal være kjent med den nasjonale landbrukspolitikken og landbrukets mangesidige rolle i samfunnet. Kommunen skal analysere utviklingstrekk og framtidsperspektiv for landbruket i kommunen. Kommunen skal også støtte opp om nyskaping, omstilling og verdiskaping i sektoren, ta vare på arealgrunnlaget for matproduksjon og bruke de juridiske og økonomiske virkemidlene for å nå landbrukspolitiske mål i lokalsamfunnet.

Hovedarbeidet med planen foregikk i 2013. Det var et møte i ressursgruppen for landbruksplanen og et møte i referansegruppen. I tillegg var det 3 interne arbeidsgruppemøter. Utkast til landbruksplanen ble så presentert for bondelagene i Sandnes i desember 2013, rett før planen ble sendt ut til høring. I mellomtid har det vært regjeringsskifte, og den nye landbruksministeren Sylvi Listhaug varslet omfattende endringer i regelverket og dermed landbrukets rammebetingelser. Det ble derfor bestemt å utsette den endelige behandlingen av kommunedelplan landbruk. Planen behandles nå parallelt med Kommuneplanen.

Målet med foreliggende kommunedelplan landbruk er å gi kunnskapsgrunnlag til arealplanlegging og til næringsutvikling. Planen beskriver landbruksproduksjon og verdiskaping i Sandnes, den beskriver utviklingstrekk, og foreslår strategier for landbruksforvaltning ut fra de føringene som er gitt fra nasjonalt og regionalt hold.

Kommunedelplan landbruk for Sandnes skal både være et planverktøy og et oppslagsverk for innbyggere og politikere som vil vite mer om landbruk generelt og i Sandnes spesielt.

2.0 Sammendrag

Sandnes er ikke bare Norges hurtigst voksende by, og en betydelig friluftskommune, men også en av de store landbrukskommunene i landet. Samlet verdiskaping i jordbruket i Sandnes er på 151 millioner kroner. Størstedelen av denne verdiskaping kommer fra melkeproduksjon. Verdiskapingen i de kraftfôrkrevende produksjonene (gris og fjørfe) er også betydelig med en samlet verdiskaping på 16 millioner kroner. Verdiskaping i sauehold er på 13,6 millioner kroner og på pelsdyr 15 millioner kroner.

I forhold til jordbruksareal er Sandnes den 4. største landbrukskommunen i Rogaland. Sandnes har også et betydelig skogareal. Det meste av skogen er privateid, enhetene er små, noe som gjør det krevende med en enhetlig skogsforvaltning. Det er betydelige friluftsinnteresser knyttet til skogen, og det er i denne planen innført meldeplikt i skoghogsten i Sandnesmarkå, slik at kommunen og frivillige organisasjoner kan forberede seg på slike aktiviteter.

I kommunedelplanen er det lagt fokus på jordvern. Sandnes kommune har allerede gjort en del grep her: 66 % av alt jordbruksareal har fått ekstra vern enten i form av langsiktig grense (Sandnes vest), hensynssone jordvern (Bråstein/Håland/Tjessem og Riska) eller ligger i Sandnesmarka med sin grense for utbygging. Dette inkluderer 75 % av all fulldyrka jord i kommunen. Skal Sandnes opprettholde nåværende matproduksjon må imidlertid fortsatt alt jordbruksareal kunne tas i bruk. I jordvernkapittelet drøftes de grepene som kan tas for å bevare jorden, og det belyses eventuell flytting av matjord.

Også i en bykommune som Sandnes med alternativ arbeidsmarked kan det være aktuelt med gårdstilknyttet næringsvirksomhet. I kapittel 7 gis det en vurdering av tema Utleiehytter på gårdsbruk. Det er også mye interesse knyttet til fornybar energi på gårdene. Slike prosjekter vil kommunen støtte opp om.

3.0 Naturgrunnlaget

3.1 Topografi

Topografisk kan en dele Sandnes i to, der flatlanddelen ligger vest for en linje fra Gandsfjorden mot Vagle. Flatlandet er en del av Lav-Jæren, med landskap av runde, lave åser og med flate eller småkuperte strekninger innimellom. Bare få steder, Leavoren, Bærheimsnuten m.m., stikker fjellet opp i dagen uten på noen måte å dominere landskapet. Nesten alt arealet på flatlandet er dyrka. Jordsmonnet på flatlandet er for det meste morenejord som er lite preget av stedegne bergarter, da isen flyttet morenemassene hit fra andre områder.

Topografien øst for linjen Gandsfjorden mot Vatne, varierer ganske sterkt med flate og fruktbare daler og skogkledde lier mellom fjell og høydedrag. Grunnlaget for landbruksdrift er stort sett svært bra også i dalførene og fjordbygdene i Sandnes øst. Sandnes øst er også dominert av morenejord, men her dannet av lokale bergarter. Felles for morenejorden er at den oftest er steinrik og tungt å kultivere. Fra naturens side er morenejorden i Sandnes næringsfattig.

Dominerende berggrunn i Sandnes, der fjellet er synlig, er grunnfjell med gneis og granitt. Grunnlag for landbruk er knyttet til løsavleiringene. Her er det morenejord som dominerer, men også større og mindre områder med organisk jord (myr) setter preg på deler av landskapet. Mindre områder har sedimentære avsetninger som er påvirket av ismasser og vann, slik som leirbakkene ved Gandsfjorden, eller sand i deler av dalførene.

3.2 Klima

Klimaet med høy gjennomsnittstemperatur og lang vekstsesong er spesielt gunstig for gras- og fôrproduksjon. Også tidligproduksjon av grønnsaker går bra. Nedbøren ligger på ca 1000 – 1200 mm i året.

3.3 Naturressurser

Areal

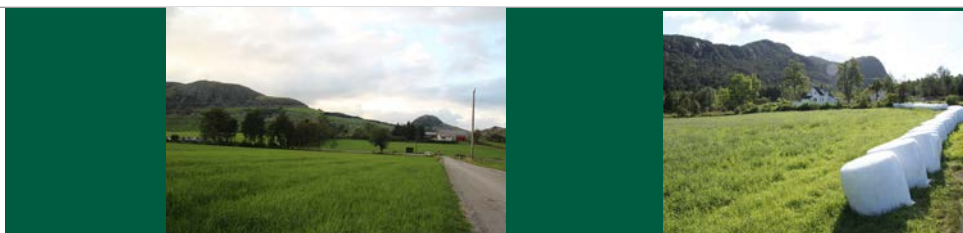
Ifølge jordregisteret 2013 har Sandnes et samlet areal på 225 324 dekar, derav 46 083 dekar fulldyrket jord, 480 dekar overflatedyrka jord og 31 313 dekar innmarksbeite. Videre er 57 541 dekar med produktiv skog, 21 836 dekar med uproduktiv skog, 4498 dekar med myr.

Av 225 000 dekar landareal er 64 000 dekar ikke dyrkbar. Til sammenligning har Stavanger kommune et totalareal på 72 000 dekar.

Tabellen nedenfor viser tallene fra søknadene om produksjonstilskudd i 2014:

Jordbruk	2004	2014	Endring i %
Jordbruksareal totalt (da)	76126	75940	-0,2
Fulldyrka jord	47690	46193	-3,1
Overflatedyrka jord	442	370	-16,3
Innmarksbeite	27994	29377	4,9

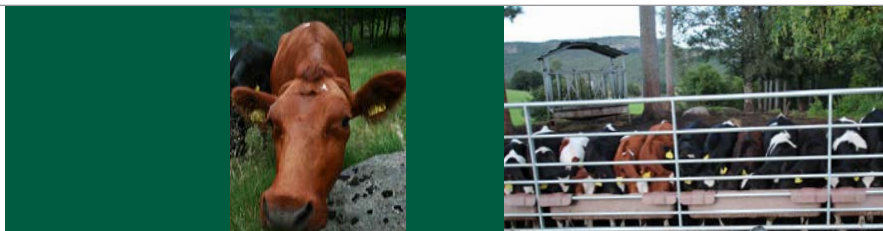

Areal og planteproduksjon etter jordbrukstelling fra 1969 til 2010 (Kilde: SSB Statistikkbanken). Jordbrukstellingen gjennomføres hvert 10. år.

	1969	1979	1989	1999	2010
Tall driftsenheter	764	684	610	479	315
Jordbruksareal i drift	64 552	69 900	77 300	77 489	76 986
Fulldyrka jord	40 056	44 830	50 181	49 228	46 164
Åker- og hagevekster	13 117	11 469	13 136	10 107	4 739
Korn og oljevekster til modning	4 680	3 158	4 479	3 724	3 239
Potet	2 255	1 603	1 255	618	545
Grønnfôr- og silovekster	4 463	4 979	6 173	5 216	427
Grønnsaker på friland	713	644	225	204	174
Eng til slått og beite	51 436	58 320	64 165	67 382	72 247
Fulldyrka eng	26 940	33 251	37 046	39 121	41 425
Annen eng og beite	24 496	25 070	27 119	28 261	30 822

Sandnes har hatt en økende reduksjon av antall driftsenheter. I perioden 1999 til 2010 var nedgangen dobbelt så høy som i perioden 1969 til 1979. Nedgangen i driftsenheter har akselerert i de senere år.

4.0 Landbruksproduksjon

(Kilde: NILF: [Notat 2012 – 19](#), Verdiskaping i jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringer i Rogaland, Rogaland Fylkeskommune: Regionalplan for landbruk i Rogaland, SLF: produksjonstilskudddatabase)

4.1 Husdyrhold

De viktigste husdyrproduksjonene i norsk jordbruk er melk, kjøtt, egg og ull. I tillegg er også pelsdyrskinn og honning viktige produkter.

4.1.1 Melkeproduksjon

I Norge er Rogaland den største melkeleverandøren med en melkekvote på litt over 300 millioner liter. I Rogaland i 2013 er det Hå (66,5 mill liter), Klepp (35,3 mill liter), Time (31,5 mill liter) og Sandnes (27,3 mill liter) som leverer mest melk, til sammen produserer de 31,4 % av Rogalandsmelken.

Verdiskaping av melkeproduksjonen i Sandnes i 2010 var 91,5 millioner kroner. Sandnes er på plass 4 i fylket i verdiskaping av melkeproduksjonen, etter Hå, Klepp og Time. Disse 4 kommunene til sammen står for 54 % av verdiskapingen fra melkeproduksjonen i Rogaland.

Trend: Trenden i Sandnes er den samme som i Rogaland og i landet for øvrig. Antall bruk med melkeproduksjon går ned, antall kyr går ned. Imidlertid øker antall kyr per bruk og melkeytelsen per ku.

Utvikling i melkeproduksjon i tall for Sandnes:

	2004	2014	Endring i %
Tall melkekyr	4499	3668	-18
Tall bruk med melk	206	107	-48
Tall dyr pr bruk	22	34	54
Melkekvoter	26 268 112	27 076 496	3,1

4.1.2 Annen storfe

Annen storfe er storfe til kjøttproduksjon. Melkekyr må ha kalver for å produsere melk. Noen av kalvene blir påsett, dvs de blir melkekyr, resten av kalvene fores opp til slaktevekt. Siden antall melkekyr går merkbar ned, blir det også produsert mindre kjøtt i Norge. Noen produsenter satser imidlertid på spesielle kjøttferaser. De siste årene er det produsert mindre norsk storfekjøtt enn markedet har etterspurt, og underdekningen er dekket ved import.

Storfe i tall for Sandnes

Sandnes	2004	2014	Endring i %
Tall dyr	10 196	8 168	-20
Tall bruk	240	152	-37
Tall dyr pr bruk	42	54	29

4.1.3 Sauehold

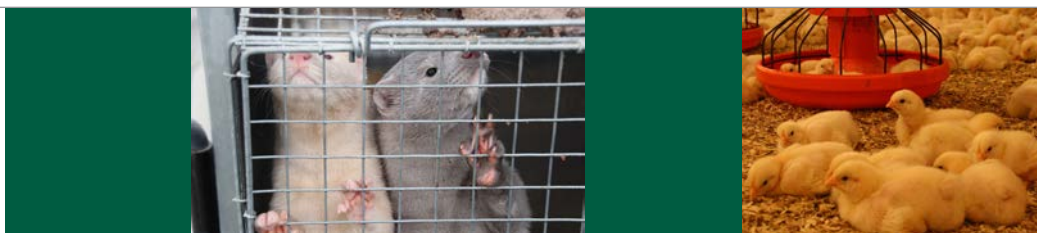
Verdiskapingen er på 14 mill. kroner. Produksjon av lammekjøtt og ull har gått nedover i Norge. Rogaland er det desidert største "sau fylket" i landet, og antall dyr har økt med ca 2 % de siste årene. Tendensen er lik andre husdyrproduksjoner - antall bruk med sau går ned, mens antall sau per bruk øker. Sandnes er på 10. plass i Rogaland i verdiskaping sau. Antall vinterfôret sau er imidlertid økende.

Sandnes	2004	2014	Endring i %
Tall vinterfora sau	12 987	14 897	15
Tall bruk	189	168	-11
Tall dyr pr bruk	69	89	14

4.1.4 Slaktegris

Verdiskapingen er på 9 mill. kroner. Produksjon av slaktegris er en såkalt kraftforkrevende produksjon, og underlagt husdyr-konsesjonsloven. Det betyr at bonden ikke kan produsere så mye gris som han ønsker, men må søke om tillatelse dersom han ønsker å produsere mer enn fastsatt konsesjonsgrense.

Sandnes	2004	2014	Endring i %
Tall slaktegris	22 495	21 038	-6
Tall bruk	61	29	-52
Tall dyr pr bruk	369	725	93

4.1.5 Egg og fjørfe

Også egg og fjørfe er kraftfôrkrevende produksjoner.

4.1.5.1 Slaktekylling

Sandnes er den tredje største slaktekyllingproduksjonskommunen i Rogaland, etter Hå og Klepp. Verdiskapingen er på 3,33 millioner kroner.

Sandnes	2004	2014	Endring i %
Tall slaktekylling	645 278	1 648 760	156
Tall bruk	8	13	63
Tall dyr pr bruk	80 660	126 828	57

4.1.5.2 Verpehøns

Verdiskapingen på eggproduksjon i Sandnes er på 4,08 millioner kroner. Her er Sandnes nr. 5 i fylket, etter Klepp, Finnøy, Time, Hå og Sola.

Sandnes	2004	2014	Endring i %
Tall verpehøns	50 851	70 742	39
Tall bruk	26	14	-46
Tall dyr pr bruk	1 956	5 053	158

4.1.6 Pelsdyr

Rogaland er landets største pelsdyrfylke, med 65 % av minkproduksjon og 5 % av revproduksjonen. Dette utgjør ca 350 000 minkskinn og ca 9000 reveskinn. Det er kommunene Klepp og Sandnes som har størst verdiskaping innen pelsdyroppdrett i Rogaland. Klepp har en verdiskaping på 25 mill. kroner, mens Sandnes ligger på 15 mill. kroner. Hå har ca 6 mill. kroner i verdiskaping.

	2002	2012	Endring i %
Antall bruk med rev	1	1	0
Antall revtisper	70	202	288
Antall bruk med mink	8	8	0
Antall minktisper	12432	14690	18

Det er 8 pelsdyranlegg i Sandnes, og sysselsettingen er beregnet til 26 årsverk. Kun en av produsentene har utelukkende pelsdyr. Alle andre har husdyrproduksjon i tillegg. Det produseres ca 90 000 skinn til en verdi av ca. 50 mill. kroner. I motsetning til de andre husdyrproduksjonene er produksjon av skinn fra pelsdyr avhengig av forholdene på verdensmarkedet, disse forholdene har svingt mye de siste tiårene. På 80-tallet var pelsdyr et satsingsområde, og mange nye startet opp. Etter noen år kom krakket, og mange falt fra.

Slik har det også vært senere, med gode og dårlige perioder. Prisen på skinn fra rev og mink har vært veldig gode i 2010 og 2011, og fortsetter å stige. I 2012 var snittpris på mink 493 kroner. Ifølge lederen for Norges Pelsdyrslag må man helt tilbake til 1986/87 for å finne tilsvarende gode priser.

Utviklingen har ført til at flere unge bønder fra Jæren ønsker å satse på minkoppdrett, til tross for at næringen står under et sterkt politisk press.

Pelsdyrnæringen i Norge er både lønnsom og konkurransedyktig internasjonalt. Men den er også svært omstridt. Den forrige regjeringen (Stoltenberg 2) oppnevnte et utvalg som skulle gjennomgå pelsdyrnæringen. Utvalget var bedt om å vurdere både de etiske spørsmålene rundt husdyrhold, rammevilkårene for pelsdyrnæringen og mulighet for en styrt avvikling eller fortsatt drift.

Rapporten ble overlevert av utvalgsleder Anne Karin Hansen, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, til landbruksminister Sylvi Listhaug den 15.12.2014. Utvalget besto av 9 medlemmer, og et flertall på 5 medlemmer råder til videreutvikling av næringen, mens tre medlemmer går inn for styrt avvikling. Et medlem ønsket ikke å gå inn hverken for det ene eller det andre. Uken før pelsdyrutvalget avga sin rapport, viste NRK Brennpunkt dokumentaren «Pels», der Frank Nervik gikk undercover for å gjøre skjulte opptak fra pelsdyrgårder. I etterkant har et betydelig flertall på stortinget bedt regjeringen om et forbud av pelsdyroppdrett. Pelsdyrutvalgets rapport: NOU 2014:15 "Norsk pelsdyroppdrett – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling?" hadde høringsfrist 27. april 2015. Behandlingen i Stortinget er utsatt til høsten 2016.

Utfordringer for kommunen:

For å få gode økonomiske resultater må det investeres i store anlegg med mange dyr. Moderne minkhaller bygges for 2000 - 4000 tisper, for hallen og fasilitetene rund hallen må ca 5 dekar jord omdisponeres. Ifølge "Landbruk pluss" inngår pelsdyrfarmer og pelsdyrhus i LNF-begrepet, dersom anlegget er tilpasset brukets størrelse og drift. Større anlegg inngår ikke i LNF begrepet, det kreves derfor et dispensasjonsvedtak etter plan- og bygningsloven kap. 19. I tillegg skal det gis omdisponeringstillatelse etter jordloven § 9, dersom anlegget legges på dyrka jord. Det koster flere millioner kroner å bygge en moderne pelsdyrhall. Disse hallene kan imidlertid brukes fleksibel. Blir det dårlige tider i pelsdyroppdrett, er det lett å omdisponere hallene til annen landbruksproduksjon. Inntil regjeringen bestemmer noe annet vil Sandnes kommune fortsette å legge til rette for at det produseres pelsdyr i Sandnes. Pelsdyranlegg bør imidlertid ikke konkurrere med matproduksjonen i Sandnes. De beste områdene for matproduksjon, som i kommuneplanens arealdel enten er vist som hensynssone landbruk eller er markert med langsiktig grense, bør være forbehold matproduksjon.

Mål, strategi og tiltak:

Stortingets behandling av Pelsdyrutvalgets utredning bør avventes. Om det ikke vedtas styrt avvikling av pelsdyroppdrett i Norge, er det likevel meget sannsynlig at det legges føringer for hvordan pelsdyroppdrett skal foregå med tanke på dyrehelse og dyreetikk. Med utgangspunkt i Stortingets behandling vil rådmannen fremme en egen sak om pelsdyroppdrett i Sandnes, som etter behandlingen vil kunne legges inn i landbruksplanen som revidert kapittel.

4.1.7 Oppsummering av kapittelet om husdyrhold i Sandnes

Tall jordbruksbedrifter med husdyr, Sandnes 1999 – 2010. Utvalgte år

	1999	2003	2007	2010	Endring 1999 - 2010 %
Bruk med husdyr i alt	436	400	351	326	-25
Bruk med storfe i alt	330	259	207	182	-45
Bruk med kyr i alt	299	238	194	173	-42
Bruk med melkekyr	275	215	173	144	-48
Bruk med ammekyr	31	34	27	36	16
Bruk med andre storfe	330	258	205	180	-45
Bruk med sauer over 1 år	211	213	189	182	-14
Bruk med avlssvin	47	34	19	21	-55
Bruk med høner	47	34	14	15	-68

Tabellen viser utviklingen i tall på bruk som driver med husdyr. På samme måte som i arealfordelingen ser vi at det har skjedd markant nedgang i tall på bruk som driver med husdyrproduksjon. Utslaget er ikke like stor når man ser på antall dyr.

Husdyrtall i Sandnes kommune, 1999 - 2010 Utvalgte år.

(Kilde: SSB Statistikkbanken)

	1999	2003	2007	2010	Endring 1999 - 2010 i %
Storfe i alt	16201	15144	13517	13367	- 17
Kyr i alt	5358	4848	4482	4480	- 16
Melkekyr	5161	4563	4222	4035	- 22
Ammekyr	197	285	260	445	+ 126
Andre storfe	10843	10296	9035	8887	- 18
Sauer over 1 år	9831	11457	10754	11972	+ 22
Avlssvin	1171	1020	1008	1133	- 3

Sandnes er en betydelig landbrukskommune med et stort omfang av husdyrhold, både i regional og nasjonal sammenheng. Det er et nasjonalt mål at matproduksjonen økes med 20% i takt med befolkningsveksten. Målet er vanskelig å realisere i Sandnes som både er en voksende by, en stor friluftskommune og en landbrukskommune.

Mål:

Dagens omfang av husdyrproduksjon i Sandnes kommune skal opprettholdes.

Strategi og tiltak: støtte landbruksnæringen via en forutsigbar arealpolitikk. Aktiv jordvern det viktigste tiltaket for å ta vare på landbruksnæringen. Mer om dette står i kapittel 6.6.

4.2. Planteproduksjon i Sandnes

Det er 46 360 dekar med fulldyrka og overflatedyrka jord i Sandnes. Det meste av dette brukes til produksjon av dyrefôr i form av gras eller andre fôrvekster

Antall dekar og søkere med de ulike vekstgruppene 31.7.2014

	Antall dekar	Antall søkere
Grovfôr	72 873	291
Korn	1 708	16
Potet	623	11
Grønnsaker	85	2
Frukt og bær	185	6

Kornproduksjonen er nesten halvert i løpet av de siste 10 år, produksjon av potet og grønnsaker har derimot økt. Verdiskaping i veksthus og planteskoler i Sandnes er på 8 millioner kroner, her ligger Sandnes på plass 6 på verdiskapingslisten i Rogaland, etter Klepp, Finnøy, Stavanger, Sola og Rennesøy. I Sandnes Vest ligger en av de største plenprodusenter i landet. Det produseres plen på ca. 1000 dekar dyrket mark både i Sandnes og i nabokommuner. Plenproduksjon regnes som jordbruksproduksjon dersom det ikke fjernes jord.

Mål: Dagens omfang av plantedyrking i Sandnes kommune skal opprettholdes.

Strategi og tiltak: som i kapittel 4.1.

4.3. Økologisk landbruk

4.3.1 Økologisk matproduksjon

Økologisk produksjon bygger på et helhetssyn som omfatter de økologiske, økonomiske og sosiale sidene ved produksjonen, både i lokalt og globalt perspektiv. I økologisk landbruk betraktes naturen som en helhet, hvor samspill gjennom kretsløpet er avgjørende for resultatet. Systemet baseres mest mulig på lokale og fornybare ressurser.

Det brukes ikke kunstgjødsel eller kjemisk-syntetiske sprøytemidler. Driftsmetoden utformes med stor vekt på forebyggende tiltak mot skadegjørere og ugras. Strengere krav til dyrevelferd i økologisk produksjon bidrar til at dyrene har mer plass og kan bevege seg fritt både ute og inne. Økologisk mat er ikke tilsatt kunstige fargestoffer, smaksstoffer og søtningsstoffer. Genmodifiserte produkter eller produkter framstilt ved hjelp av genmodifiserte organismer er ikke tillatt i planteproduksjon eller fôrvarer.

Regjeringen har som mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2020 skal være

økologisk. Regjeringserklæringen sier også at Norge henger etter andre land når det gjelder tilgjengelighet til økologiske varer overfor forbrukerne, og at regjeringen vil styrke dette området. Regionalplan for landbruk i Rogaland har som mål at 5 % av arealet og 5 % av det grovfôrbaserte husdyrholdet i Rogaland skal være godkjent som økologisk innen 2020. På samme tidspunktet skal 15 % av produksjonen av veksthusgrønnsaker være økologisk. 15 % av forbruket i offentlige storkjøkken skal være økologisk mat innen 2020.

4.3.2 Økologisk landbruk i Sandnes kommune

Det er per i dag 3 produsenter i kontrollordning for økologisk landbruk. Både antall bruk og økologisk driftsareal har holdt seg stabilt i senere tid, mens antall bruk i andre kommuner i Rogaland har gått noe ned. I 2011 var i Rogaland 57 bruk Debio godkjent for økologisk drift mot 66 bruk i 2010. To av produsentene i Sandnes driver med økologisk melkeproduksjon, en av dem i tillegg med sau. En produsent har økologiske ammekyr og sau. Melkeprodusenten i Noredalen har den største melkeproduksjonen i Rogaland. Geografisk sett ligger de økologiske gårdene i Noredalen (2), og i Soredalen (1).

Tabell: økologisk areal i Sandnes kommune

Type areal/ planteslag	Ant. daa økologisk areal Sandnes (2014)	Økologisk areal i Rogaland (2014)
Fulldyrka eng	624	3501
Innmarksbeite	722	3011
Korn	85	164
Andre grovfôrvekster	8	54
Totalt	1354	7 269

Dyreslag	Ant. økologisk godkjente dyr (2014) i Sandnes kommune
Melkekyr	72
Ammekyr	11
Andre storfe	77
Vinterfôra sauer og lam	271
Totalt	431

4.3.3 Sandnes kommunes rolle i satsingen på økologisk mat

Rogaland ligger på bunn i økologisk matproduksjon i Norge, sammen med Finnmark. Rekruttering av bønder som ønsker å legge om til økologisk drift er en stor utfordring i Rogaland.

Det er flere grunner for det. Rogalands landbruk baserer seg på grovførbasert husdyrproduksjon. Økologisk fôr dyrking på økologisk areal krever ekstra stor arbeidsinnsats i form av mekanisk ugrasbekjempelse. Dette gjenspeiles ikke i tilskuddssatsene for innmarksbeite og annet areal. Det er også lite grunn til å anbefale omlegging til økologisk melk - eller kjøttproduksjon så lenge foredlingsleddet ikke ønsker å inngå nye avtaler med produsentene.

Derimot har Sandnes engasjert seg i målet om større forbruk av økologisk mat i offentlige storkjøkken. I 2009 gikk Stavanger og Sandnes sammen om å delta i "Økoløftet", en nasjonal satsing for å øke bruken av økologisk mat i offentlige virksomheter, på veien mot regjeringens mål om 15 % økologisk forbruk og produksjon i Norge i 2020. Felles prosjektleder ble ansatt. I tillegg til hovedkantinene ble også skoler, barnehager og storkjøkken/sykehjem involvert. Økoløft -prosjektet var forankret i begge kommunenes klima- og miljøplaner, og ble senere også en del av det lokale handlingsprogrammet for Fremtidens byer.

Etter den nasjonale satsingen overtok det lokale prosjektet "øko-økningen på Nord-Jæren" fra 2011 av. Dette prosjektet ble avsluttet i 2012/2013. Sluttrapporten ligger på www.stavanger.kommune.no/okolofte.

Mål og strategier:

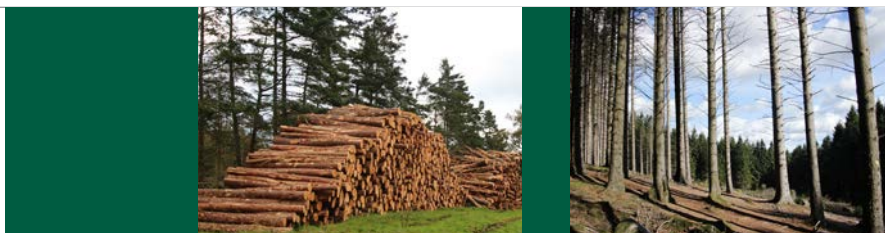
I likhet med regionalplan for landbruket i Rogaland er målet i Sandnes at 5 % av arealet og 5 % av det grovførbaserte husdyrholdet i Rogaland skal være godkjent som økologisk. Tall for 2012 viser henholdsvis 1,9 % og 1,5 %. Kommunen bidrar ved å legge til rette for informasjonstiltak og støtte for de som driver økologisk og de som ønsker å drive økologisk.

4.4 Skogbruk

Nøkkeltall:

Skogbruk i Sandnes	2014
Produktiv skogareal (da)	62 540
Tall skogbrukseiendom	334
Avvirking for salg (m³)	9 491
Nyplanting (da)	0
Juletre (plantet)	9000
Juletre (hogd)	1327

(Kilder og føringer: ST.meld.39 "Klimautfordringen – landbruket en del av løsningen, Klimakur 2020, Kystskogmeldingen 2008, Regionalplan energi og klima 2010, St.meld. nr 9 om landbruks- og matpolitikk 2011-2012, St.meld.nr 21 "Klimameldingen " 2011 - 2012 , Lov om skogbruk av 27.5.2005, Handlingsplan for skogbruket i Rogaland 2010 – 2013, Regionalplan for landbruk i Rogaland 2011, Verdiskaping i jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringer i Rogaland, regionalplan energi og klima, Fylkesmannen i Rogaland, årsmelding 2011))

Den produktive skogen i Sandnes består av naturskog i form av furu og lauv, og kulturskog med hovedsakelig gran.

Skogsforvaltningen i Norge er hjemlet i lov om skogbruk av 27.5.2005 nr 31. Loven har til formål å fremme en bærekraftig forvaltning av skogressursene i landet med sikte på aktiv lokal og nasjonal verdiskaping, og å sikre det biologiske mangfoldet, hensynet til landskapet, friluftsliv og kulturverdiene i skogen. Nyere tall for skogen i Sandnes vil foreligge når man har gjennomført registreringen i forbindelse med utarbeidelse av skogbruksplaner for Sandnes i 2015/16.

Nyere tall for skogen i Sandnes vil foreligge når man har gjennomført registreringen i forbindelse med utarbeidelse av skogbruksplaner for Sandnes i 2016/17.

4.4.1 Eierstruktur

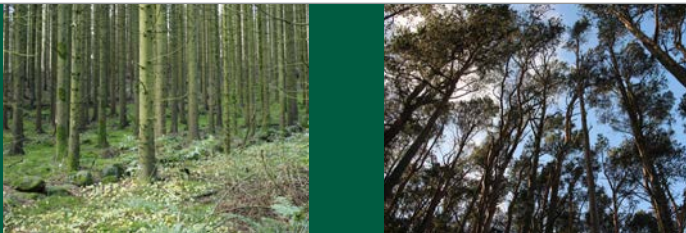
Statskog er den største skogeieren i Sandnes, med et areal på 7000 dekar. Sandnes kommune eier to skogseiendommer (Alsvik og Gramstad), som har tilsammen 573 dekar produktiv skog. Resten av skogsarealet utgjør små enheter i privat eie.

4.4.2 Verdiskaping i skogbruket

Verdiskaping innen primærskogbruket er utregnet til 17,8 mill. kroner for Rogaland. Av kommunene i fylket er det Suldal som har høyest verdiskaping med 3,9 mill. kroner, fulgt av Vindafjord, Sandnes og Bjerkreim med henholdsvis 3,8, 2,4 og 1,4 mill. kroner. Uttak av skog varierer imidlertid mye fra år til år. Ved å se på tømmeruttak over tid vil en se at forskjellen mellom kommunene jevner seg noe ut. Middels avvirka skog over 3 år viser at Suldal sammen med Vindafjord har det største uttaket med ca. 13 000 m³ i året, deretter følger Tysvær, Hjelmeland og Sandnes.

Tømmeret som avvirkes i Sandnes er stort sett vanlig gran som går til skur til lokale og andre sagbruk. Massevirket blir i hovedsak transportert ut av fylket. Vi regner med at etterspørselen etter energivirke bare vil øke, det bygges ut flere flisanlegg både i kommunen og i regionen.

Skogen har en viktig funksjon som rekreasjonsområde for storbyområdene Sandnes og Stavanger. Sandnesskogen er et populært turområde med mange stier og veier. Veiene er tilgjengelige både for barnevogner og rullestol, samtidig som de i perioder nyttes for uttak av skogprodukter.

Det er lite planting av skog i Sandnes i dag og det er flere grunner for det. De fleste skogeiere er bønder, som har skog som bierverv. Økt behov for spredeareal til husdyrholdet har ført til at skogen etter hogst ikke plantes til, men gjøres om til beite. Andre årsaker er at flere og flere skogeiere har jobber utenom gården og arbeidet i skogen nedprioriteres. Dette må også ses i lys av det lange tidsperspektivet i skogbruket og den usikkerheten som er knyttet til lønnsomheten i skogbruket i fremtiden.

Den lave aktiviteten i skogen fører til verditap for både grunneieren og samfunnet. I Sandnes er det ca. 2300 dekar med lauvskog som i hovedsak brukes av eierne til å ta ut ved til eget bruk. Her er det et stort potensial for verdiskaping, ved å skifte til mer produktive treslag, som i vårt område betyr bartre. Bartre binder også mer CO₂.

4.4.3 Skog og klima

I klimaregnskapet har skogen en meget viktig rolle, siden den binder opp store mengder CO₂ gjennom fotosyntesen. Det er forskjell mellom de forskjellige treslagenes potensial for CO₂-binding. For å binde 100.000 t CO₂ trengs det ca 60 000 dekar med Sitka gran, 100 000 dekar norsk gran eller 500 000 dekar med bjørk. CO₂ - balansen forutsetter imidlertid at CO₂ forblir bunnet i treet etter hogsten, dvs. at treet brukes til møbler eller hus eller lignende. Hvis treet blir stående og begynner å råtne, vil CO₂ igjen frigjøres. En får en flerfoldig klimagevinst ved å bruke tre som byggematerial, da alternativ byggematerial som for eksempel betong har større CO₂ utslipp.

Sandnes har ca 55000 dekar produktiv skog fordelt på naturlig furuskog og lauv, samt kulturskog, som i det vesentlige består av gran og sitkagran. Den produktive skogen binder i dag ca 35 000 tonn CO₂. Hvis man skiftet ut all lauvskog med sitkagran, ville CO₂ - bindingen nesten dobles. Imidlertid er sitkagranen omstridt i forhold til biologisk mangfold og friluftsopplevelse. Uansett bør en del av skogsarealet, med glissen og dårlig skog, kunne plantes til med klimavennlig skog. Dette vil være både en fordel for gårdens økonomi på sikt, og for kommunens klimaregnskap.

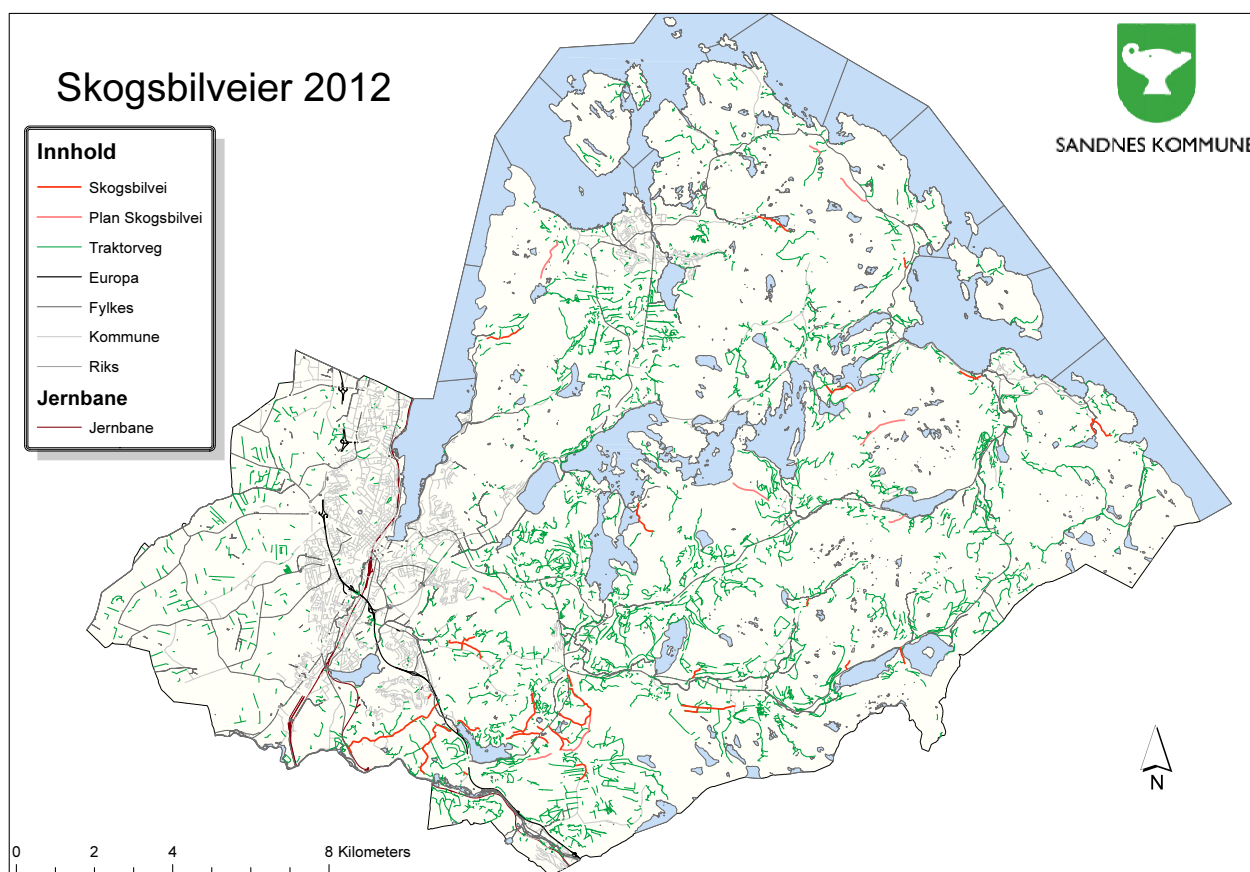
4.4.4 Foredling av skogsvirke

Storparten av foredlingen av skogsvirke foregår utenfor fylket. Et av Rogalands største sagbruk ligger i Sandnes, Riska sagbruk. Sagbruket har villmarkspanel som spesialitet. I 2012 ble "Rogaland Massivtre AS" etablert, som består av 9 sagbruk, blant annet Riska sagbruk. Rogaland massivtre bygger bl.a. landbruksbygg i massivtre ved bruk av kortreist trelast. All trelast er lokalprodusert.

4.4.5 Skogsveinettet

Det er i Sandnes et bra utbygd skogsveinett, hovedsakelig traktorveier. Disse blir nå digitalisert. Bygging av skogsveier er søknadspliktig. I. juni 2013 ble et innført nye veinormaler, der bl.a. krav til byggeplan og kommunens rolle er blitt presisert. For å kunne høste skogen er det nødvendig å bygge skogbilveier, som tåler tunge skogsmaskiner og store tømmerbiler. Bygging av skogbilveier kan komme i konflikt med både miljøinteressene og med hytteiere, som ikke ønsker slike skogsaktiviteter i nærheten. Imidlertid ble det meste av kulturskogen plantet etter krigen, denne skogen begynner så smått å bli hogstmoden. Hovedtyngden av hogsten vil komme om ca 10 år. Vedlagt denne planen følger en oversikt over eksisterende skogbruksveier, samt et forslag om hvor nye skogbilveier burde tillates for å høste skogen.

4.4.6 Skogdrift i Sandnesmarkå

Statskog er den største grunneieren med skog i Sandnes, med 7000 daa som utgjør ca. 10% av den produktive skogen i kommunen. Mestedelen av denne skogen ligger i markåområde, og er også friluftsområde for Sandnes sin befolkning. Det er samarbeid mellom statsskog og kommunen. Kommunen bygger stier, veier, lysløper og lignende i skogen i nært samarbeid med Statskog. Statskog har forpliktet seg til å ta hensyn til friluftsbehovet til befolkningen i Sandnes og Stavanger.

I 2011 bestemte Statskog seg for og ”å gjennomhogge” sine eiendommer i Sandnes, uten at kommunen (og befolkningen) var informert om dette på forhånd. Dette skapte en del konflikter og avisoverskrifter. Også Fylkesmannen reagerte på at Statskog foretok en så pass omfattende gjennomhogging uten at det forelå en skogbruksplan.

Ifølge skogbruksloven har kommunen anledning til å innføre meldeplikt for hogst for hele kommunen eller for deler av kommune. Rådmannen mener at friluftsinteressene i markåområdet i Sandnes er så stor, at det vil være en fordel med meldeplikt i dette område. Meldeplikten gir kommunen anledning til å si seg enig eller uenig i tiltaket, og til å forberede befolkningen på det som skal skje i det aktuelle området.

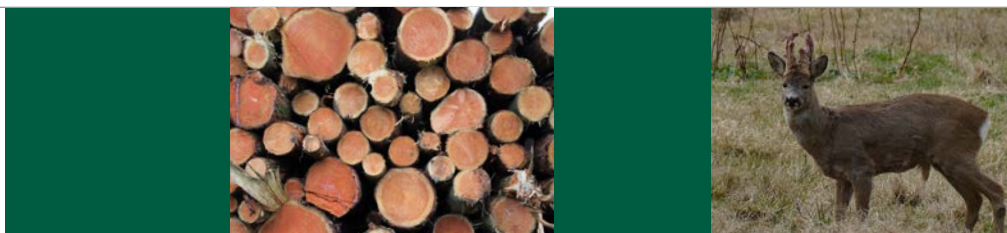
Det er viktig å nevne her at det ikke vil bli lagt noen restriksjoner på private grunneiere som vil ta ut skog til eget behov. Uttak av skog i større stil foregår i dag som oftest slik at skogsentreprenørene tar kontakt med grunneiere for å tilby skoghogst. Entreprenørene samler gjerne flere grunneiere i et område, for å kunne drive rasjonelt. På den måten kan store områder høstes. I Sandnesmarkå er det viktig for kommunen å ha kontroll med slike store inngrep. Meldeplikten, hjemlet i skogbruksloven, er et viktig virkemiddel som kommunen kan bruke.

4.4.7 Skogbruksplaner

En skogbruksplan er et verktøy for grunneieren som forteller hvilke ressurser man har i skogen, og hvordan man best kan forvalte disse. En skogbruksplan inneholder opplysning om skogsareal, treslag, kubikkmasse på de forskjellige treslagene, tilveksten og hogstklassefordelingen. Med grunnlaget i denne ressurskartleggingen lages det en driftsplan, som inneholder opplysninger for behov for planting, gjødsling, avstandsregulering i ungsog, råd om hvor mye som bør hogges hvert år, og hvor man skal sluttavvirke.

I Sandnes foreligger det ingen skogbruksplaner. Etter lov om skogbruk, §5, kan kommunen gi skogeier pålegg om gjennomføring av skogregistreringer og utarbeiding av ressursoversikt eller skogbruksplan. Det har kommunen imidlertid ikke gjort, bortsett fra at Statskog etter siste hogsten har forpliktet seg til å utarbeide en skogbruksplan for sine eiendommer.

Nå har fylkesmannen i Rogaland bedt Sandnes kommune om å registrere om grunneieren kan være interessert i å være med i et samlet prosjekt om utarbeidelse av skogbruksplaner. Staten

vil i så tilfelle kunne gå inn og gi støtte på 70 % av kostnaden. En forutsetning vil være at man kommer opp i en viss arealstørrelse, som gjør kostnadene forsvarlig. En del av grunneieren har midler ståendes i skogfondet, som kan brukes for de resterende 30% av kostnadene. Landbrukskontoret kommer til å jobbe med dette i løpet av 2016/17.

4.4.8 Juletre og pyntegrønt

Juletre- og pyntegrøntnæringen har i mange år arbeidet målrettet mot innenlands- og utenlandsmarkedet. Etterspørselen etter produkter av god kvalitet øker år for år. Rogaland er i dag det ledende juletrefylket i landet og her er Sandnes en aktiv aktør. Det blir stadig flere og flere som ønsker å starte opp med denne type produksjon. Juletreproduksjon er for tiden økonomisk lukrativ, men krever en del investeringer i utgangspunktet. Plantasjene må følges godt opp med ugrasbekjempelse, gjødsling og forming av trærne, før disse kan høstes etter 8 – 10 år.

Produksjonen er hovedsakelig edelgran. Juletreproduksjon er skogbruk og skal det plantes på dyrka mark må det søkes om omdisponering. I enkelte området hvor jordbruk er prioritert kan dette skape konflikter.

Regjeringen har et mål om økt matproduksjon i Norge, og omdisponering av fulldyrka jord til annet enn matproduksjon for et lengre tidsrom passer ikke for å oppnå målsettingen. Rådmannen mener derfor at Sandnes kommune bør bidra til å stimulere til økt juletreproduksjon. Produksjonen bør imidlertid ikke foregå på fulldyrka jord, spesielt ikke i kjerneområdene for landbruk.

Mål: økt verdiskaping i skogen

Strategi og tiltak: Vi ønsker å motivere skogeierne til større engasjement i skogen sin. Tilbud om utarbeidelse av skogbruksplan og utarbeidelse av hovedplan for skogsveier er noen tiltak. Vi skal også legge til rette for større satsing på juletreproduksjon i Sandnes øst.

Skogen har også en viktig rolle som rekreasjons- og aktivitetsområde for bybefolkning. Det gjelder spesielt skogen i Sandnesmarkå. Med bakgrunn i erfaringene med Statskogs store inngrep i skogen i 2012 og 2013 foreslår derfor rådmannen og innføre meldeplikt for hogst i Sandnesmarkå. Meldeplikten skal ikke gjelde private uttak til eget bruk.

4.5 Vilt og innlandsfisk

4.5.1 Viltforvaltning

Viltforvaltningen er hjemlet i Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven) av 29.05 1981 nr. 38, og Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) av 19. juni 2009 nr. 100. Viltlovens formål er at viltet og viltets leveområder skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven, og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne ramme kan viltproduksjon høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv.

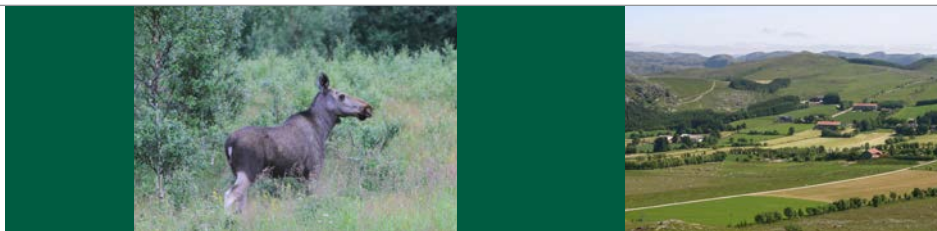
I Sandnes kommune ligger det politiske ansvaret for viltforvaltningen til formannskapet, det administrative ansvaret er delegert til landbrukssjefen. I praksis fungerer skogbrukssjefen som viltforvalter. De kommunale oppgavene er:

- Godkjenne jaktvald og gi fellingstillatelser til hjortevilt.
- Avvikle teoretisk eksamen for jegerprøve.
- Innberette fellingsresultatene til SSB via Hjorteviltregisteret.
- Bruke Hjorteviltregisteret som verktøy for tildeling av fellingskvoter og rapportering av fellingsresultat, jf § 24 i hjorteviltforskriftene
- Ta hånd om fallvilt og ulovlig felt vilt og omsette det til inntekt for Viltfondet.
- Delta i kartlegging av viktige viltområder og ha en løpende oversikt over viltbestanden i kommunen.
- Utarbeide kommunalt mål for hjorteviltartene (hjorteviltforskriften §3).
- Forvalte kommunalt viltfond.
- Avtale med ettersøkekvipasser for kommunalt ettersøk av skadd hjortevilt.
- Hjelp til å oppklare rovvilt skader.
- Behandle søknader om fellingstillatelse på skadegjørende vilt, jfr forskrift om viltarter som gjør skade m.m. og delegert myndighet etter viltloven § 14 a.

Jakt på hjortevilt er den dominerende jakten i Sandnes. Småviltjakt (hare, skogfugl, ender og annen sjøfugl) foregår i mer begrenset omfang. Årlig gir kommunen fellingstillatelse på elg, hjort og rådyr.

Alle godkjente vald er lagt inn i Hjorteviltregisteret. Dette registeret er et offentlig register hvor kommunene er pålagt å registrere valdene, fellingsløyvene og fellingsresultatene. Oversikten over fallviltet meldes også inn i dette registeret.

Kommunen er pålagt å legge til rette for og gjennomføre jegerprøveeksamen. Landbrukskontoret organiserer dette og har leid inn personer til å stå for selve gjennomføringen. Kostnadene for gjennomføringen refunderes fra Staten.

Når det gjelder oversikten over viltbestanden og ulovlig jakt er det god kontakt med viltansvarlig i nabokommunene og med politiet.

4.5.1.1 Rådyr

Rådyrbestanden er spredd ut over hele kommunen.

Målsettingen for bestanden i årene framover er at den ikke skal bli betydelig større enn dagens nivå. Årsaken til dette er at slik bestanden er i dag er det svært begrenset med skader som dyrene forårsaker med beiting i hager, kirkegårder og i næringsområder.

Antall påkjørsler har antallet holdt seg noenlunde stabilt de siste årene på ca. 30 – 40 pr. år.

Enkelte områder peker seg ut, eks. Hogstad, Auestad, strekningen Høle - Lauvik.

Fellingsprosenten har ligget på ca. 40 % av tildelte fellingsløyver, som ligger i overkant av 300 dyr.

I dag kreves det 500 daa for at man får godkjent vald for jakt på rådyr.

MÅL: Holde bestanden på dagens nivå

Strategi og tiltak:

Oppfordre jegerne til å øke fellingene for å holde bestanden på dagens nivå. Fellingsprosenten er i dag ca. 40 %, dette er for lavt.

4.5.1.2 Hjort

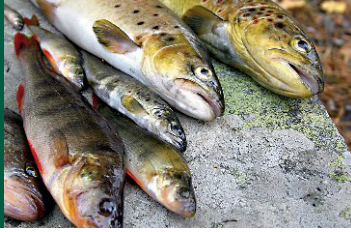
Hovedbestanden av hjorten er i området fra Sporaland, Krogedal, Kjosavik og områdene inn til grensen mot Gjesdal. Områdene Gjesteland, Hommeland, Seldal og Auglend har de største forekomstene. Her er det også til dels markerte beiteskader på dyrka mark.

I resten av kommunen er det stort sett streifdyr eller mindre grupper med dyr. E39 ser ut til å være en naturlig grense for utbredelsen vestover. Nord og østover er det Høgsfjorden som er en naturlig grense.

I områdene sørover er det en del hjort som trekker fram og tilbake over grensa til Gjesdal i Oltedal og Lommelandsområdet, videre er det en del trekk av dyr mellom Gjesdal og Bjerkreim kommune.

Fellingsprosenten har de siste årene ligget på ca. 50 % av en tildeling på 48 fellingsløyver.

De siste årene har det vært registrert 1 - 2 påkjørsel/år. Målsetningen for bestanden av hjort i Sandnes er at man ønsker større bestand av dyr i områdene nord for de tidligere nevnte områdene. Områdene Tengesdal, Ims, Bersagel, Eltervåg, Hommersåk, Øvre Hetland, Fløysvik og områdene Åreskjold, Tjessheim har et terreng og en type vegetasjon som skulle tilsi at hjorten vil finne seg til rette i.

I dag kreves det 2000 daa for å få godkjent et hjortevald, bortsett fra områdene Høle, Selvik, Gjesteland, Hommeland og Seldal, her er kravet 1500 daa. Arealkravet på 1500 daa bør også gjelde i området med Auglend, Tengesdal, Krogedal, og Sporaland da bestanden og beiteskadene her har økt betydelig de siste årene.

MÅL: Øke bestanden der forholdene ligger til rette for hjort. Minske bestanden i områdene med stor beitepress.

Strategi og tiltak: Øke fellingsprosenten i de områdene som har størst beitepress.

Vurdere nedjustering av arealkravet i områdene med store beiteskade. Arbeide med etablering av større vald/bestandsområder for å få en mer effektiv jakt. Legge til rette for at hjorten kan spre seg til områdene nord i kommunen.

4.5.1.3 Elg

Elgbestanden har variert en god del de siste 10 – 15 årene. Områder som hadde dyr i området for 10 – 15 år siden er i dag nesten tomme for dyr, først og fremst pga utbygging og økt trafikk av turgåere.

Tidligere var det elg i Melshei/Bogafjellområdet, i dag er det kun enkelte streifdyr i disse områdene. Det samme gjelder områdene Høle, Selvik og Gjesteland.

I området Tengesdal, Imsafjellet er det noen dyr, men ikke noen stor bestand. Dette gjelder også i områdene Fløysvik, Vårlid, Øvre Hetland, Eltervåg, Bersagel.

Det har i de siste årene blitt felt 2 – 3 dyr/år av en tildeling på 5 dyr. For å få godkjent et vald for jakt av elg kreves det 12000 daa.

Det er ikke registrert påkjørsler av elg i Sandnes på mange år. 2 – 3 dyr/år registreres som død av andre årsaker. Dette har vært i de områdene hvor det er mest dyr, men med en liten bestand vil avgang via jakt og andre årsaker ha enn innvirkning på tempoet for økning av bestanden.

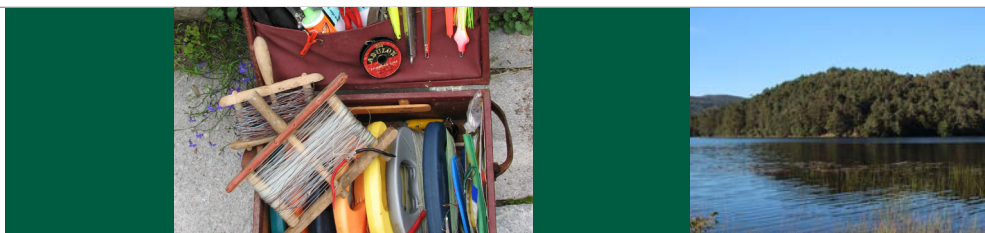
Det er ønsket at elgbestanden økes i de områder hvor det jaktes i dag. E39 bør være en begrensning vestover, da det her ikke aktuelle biotoper (områder) som passer for elg.

MÅL: Øke elgbestanden øst for E39

Strategi og tiltak: Holde på det store arealkravet som er i dag 12.000 daa. Legge til rette ved variert skogsdrift slik at elgen finner attraktive beite med en blanding av bar og lauvskog. Legge til rette for en rettet avskyting, ikke felle produksjonsdyrene, men heller høste av ungdyrbestanden.

4.5.2 Fiskeforvaltning

Forvaltningen av innlandsfiske er forankret i Lov om laksefiske og innlandsfiske. Direktoratet for naturforvaltning gir råd og veiledning og gir tilskudd til fiskekultivering og kalking.

Fylkesmannen gir råd og veiledning og behandler søknader om økonomisk støtte til kommunen. I Sandnes ligger det politiske ansvaret for innlandsfiskeforvaltningen til formannskapet, og det daglige ansvaret ligger hos Landbrukskontoret. Kommunen skal "arbeide for at bestemmelser i lov og fiskeregler kan bli overholdt, og selv sette i verk tiltak for å fremme fiskebestanden og søke å vekke interesse for rasjonelt fiskestell. Kommunen skal dessuten arbeide for alminnelig adgang til å drive fiske på nærmere fastsatte vilkår" (§ 8).

Status i Sandnes

De aller fleste vann og vassdrag i Sandnes kommune har ferskvannsfisk. Unntaket er enkelte høyereliggende vann i den østlige delen av kommunen, som er for sure til at fisk kan leve der. Ørret er den dominerende art. I tillegg finnes røye, sik, sørv og ål. Laks og sjøaure går opp i Figgjoelva, i Imsa og i mindre grad i Storåna og Høleåna.

Når det gjelder Figgjoelv har kommunen noen fiskerettigheter mellom Skjævelandsbrua og Vagle-skogen. Disse rettighetene disponeres av Stavanger Jeger og fisk, det er i dag 7 sesongkort som legges ut for salg til allmennheten, det er Figgjo elveeierlag ved Jakob Karlsen som står for salget. Inntektene av salget skal etter en avtale fra 3. mai 1995 forvaltes av Figgjo elveeierlag og Stavanger og Rogaland Jeger- og Fiskeforening til skjøtselstiltak i Figgjoelva i Sandnes kommune.

I Imsa har NINA full kontroll på hva som går opp i vassdraget og hva som går ut i sjøen, da de har ei laksefelle som nyttes i forbindelse med forskningsstasjonen.

Det finnes en rekke gytebekker for sjørørret i Sandnes. Blant de viktigste er Lauvåsbekken, Lauvikbekken, Riskabekken og Høleåna. Kultivering er i dag avgrenset til utsetting av lakseyngel i Figgjoelva i regi av Stavanger og Rogaland Jeger- og Fiskeforening.

Det er få organiserte fisketilbud i kommunen. Det foregår likevel et betydelig fritidsfiske i mange vann, særlig i Skjelbreidtjern og i andre deler av Ims-Lutsi-vassdraget.

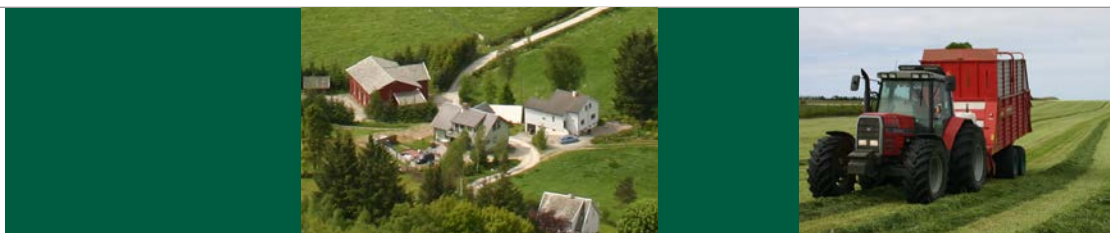
Kommunen har gitt ut en brosjyre som viser mulighetene for fritidsfiske i kommunen. Her vises det oversikt over de enkelte vannene, hva det er for type fisk, hvordan man kommer der og om man må kjøpe fiskekort og hvor det kan gjøres.

MÅL:

Fiskeressursene skal ivaretas og forvaltes på best mulig måte til glede og nytte for allmennheten og for grunneierne.

Strategi og tiltak: Informasjon i form av oppdaterte informasjonstavler, og brosjyrer om fritidsfiske i kommunen.

5.0 Fra landbrukstellingen 2010

– Arbeidsinnsats - Bruksstruktur - Arealbruk i Sandnes

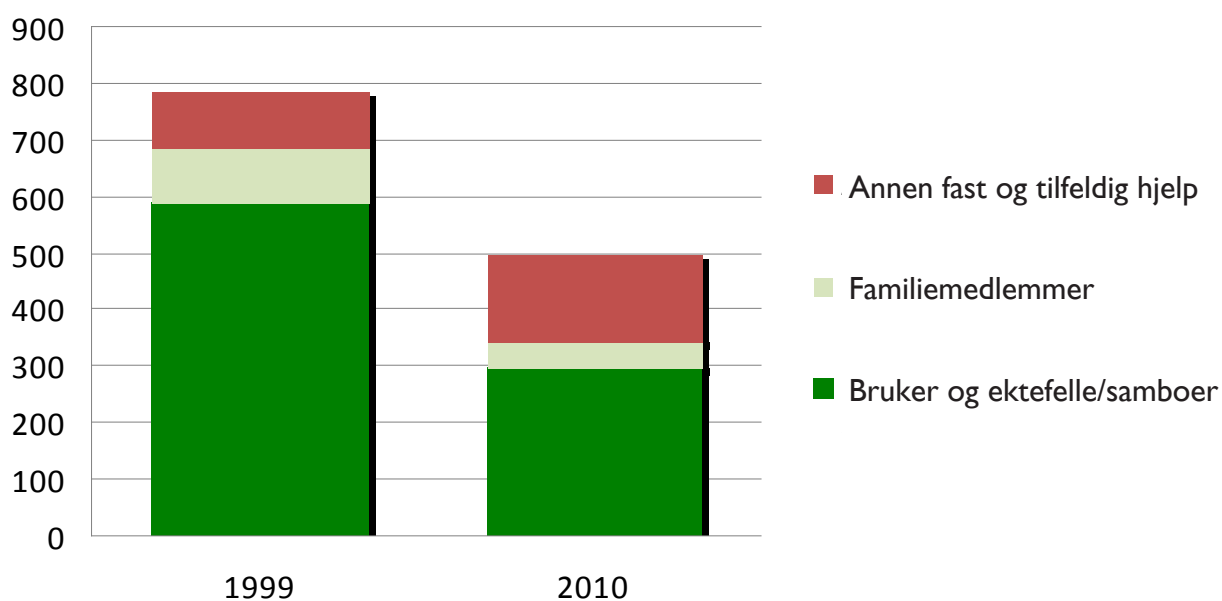
Arbeidsinnsats i jord-, hage- og skogbruk (1999 og 2010), etter landbruksnæring og hvem som utførte arbeidet. (Kilde: SSB Statistikkbanken)

	Arbeidstimer		Årsverk		Endring
	1999	2010	1999	2010	
Jord- og hagebruk, skogbruk og andre næringer i alt	1546731	974786	814	524	-36 %
Jord- og hagebruk i alt	1491725	924613	785	497	-37 %
Bruker og ektefelle/samboer	1123013	551163	591	296	-50 %
Familiemedlemmer	178662	84458	94	45	-52 %
Annen fast og tilfeldig hjelp	190050	288992	100	155	55 %
Skogbruk i alt	4760	5116	3	3	10 %
Andre næringer i alt	50246	45057	26	24	-8 %

Tabellen viser en samlet nedgang i arbeidsinnsatsen over perioden 1999 – 2010. Tidligere har vi sett at bruksnedgang ikke var fulgt av tilsvarende produksjonsnedgang. Dette betyr at en har hatt en sterk effektivisering, der produksjonen ble opprettholdt til tross for at samlet omfang av arbeidsinnsats er redusert med over en tredjedel. Tabellen viser også at familiehjelp i stor grad er blitt erstattet med innleid hjelp. Dette gir også et bilde av et mer kommersialisert landbruk. Eget arbeid, ektefelle og familiemedlemmer kan nyttes friere og uten alltid har samme krav til direkte godtgjøring i form av lønnskostnader. Imidlertid krever innleid hjelp mer ordnet lønns- og avtaleforhold, og krever slik en større profesjonalitet hos den enkelte bruker. Det kan derfor antas at bonden i større grad har bruk for kunnskap om det å være bedriftsleder enn tidligere, da han/hun ledet en mer uformell familiebedrift. Dette vil også stille krav til hvilken type opplæring som vil bli etterspurt. (Barstad HLB, 2013)

Sandnes. Hvem utfører arbeidet (årsverk)

Aldersfordeling

Brukere under 40 år er fortsatt i flertall, men det er påfallende at antall brukere mellom 60 og 69 år har økt kraftig. Det kan tyde på at det er rekrutteringsproblemer i landbruk, dvs at neste generasjon nøler med å overta.

Jordbruksbedrifter med personlig bruker, etter alder. 1999 og 2010

(Kilde: SSB Statistikkbanken)

	1999	2010
Under 40 år	29 %	27 %
40-49 år	28 %	26 %
50-59 år	28 %	24 %
60-69 år	12 %	19 %
70 år eller eldre	4 %	3 %
	100 %	100 %

Brukere med landbruksutdanning:

Jordbruksbedrifter med personlig bruker, jordbruksfaglig utdanning

(Kilde: SSB Statistikkbanken)

	1999	2010
Alle jordbruksbedrifter med personlig bruker	472	315
Jordbruksbedrifter der bruker har landbruksutdanning	45 %	46 %
Jordbruksbedrifter der bruker ikke har landbruksutdanning	55 %	54 %
Jordbruksbedrifter der ektefelle/samboar til bruker har landbruksutdanning	9 %	11 %
Jordbruksbedrifter der ektefelle/samboar ikke har landbruksutdanning	78 %	71 %

Landbrukseiendommer i Sandnes

Ved landbrukstellingen i 2010 var det i alt 746 landbrukseiendommer i kommunen, en nedgang på 11 % siden 2006. 644 av disse var bebygd med bolig. Av disse var det i alt 602 som hadde bosetting. Videre var det i 2010 315 bruk med personlig bruker (ned 33%) fra 1999. Dette tyder på at svært mange av de som driver aktivt i dag driver leiejord i tillegg til egen jord. På den andre siden betyr dette av det faktisk er en svært stor andel (51 % av de som var bebygd i 2010) av landbrukseiendommene som brukes primært som bolig (Barstad HLB 2013)

6.0 Jordvern

2015 er FN-år for vern av matjord!

Dyrkbar jord forsvinner verden over på grunn av dårlig jordstruktur og jordpakking. Nedbygging av matjord til fordel for andre formål har nå globalt en hastighet på rundt 10 millioner hektar per år (1 hektar = 10 000 m², 1 dekar = 1 mål = 1000 m²). Dette tilsvarer 30 fotballbaner, hvert minutt. I Norge er det kun tre prosent av landets areal brukt til å produsere mat. Likevel går over 20 000 dekar jord tapt hvert år, blant annet på grunn av utbygging av boliger, industri og samferdsel. Professor John Crawford ved Universitetet i Sydney har uttalt at hvis vi ikke forandrer måten vi behandler matjorden på, vil den bare kunne gi oss mat slik den gjør i dag i 60 år til. På Grüne Woche i Berlin tidligere i år uttalte FAOs direktør, José Graziano da Silva, at matprodusentene ikke kan tillate seg å tenke «business as usual». Det intensive tunge jordbruket er ikke lengre bærekraftig. Matproduksjonen står overfor et paradigmeskifte, uttalte han. For å øke folks bevissthet om hvilken betydning en god forvaltning av jord har for produksjon av mat, energi og fiber, har FN utnevnt 2015 til det internasjonale jordåret (Ren Mat, vår 2015)

Jordvern er bevaring av matjord (jordsmonn)

Jordvern betyr matsikkerhet. Jordvern er imidlertid også et viktig miljøtiltak og klimatiltak. Jordvern betyr også naturvern, vern av kulturlandskap, biologisk mangfold og kulturminner. Jordvern er således ikke primært et ansvar for grunneieren og bonden, men et samfunnsansvar. Jordvern handler om mer enn å hindre at jorden forsvinner under asfalt og betong. Også det skjulte livet i jorda må vernes. Vitenskapen vet foreløpig lite om livet i jorda. I et jordatlas som er utgitt i tysk og engelsk utgave i anledning FN-året kan vi lese at det under overflata på hvert hektar matjord befinner seg 15 tonn levende liv, slik som meitemark, skrukke troll, larver, tusenbein, midd, edderkopper, sopper og en mengde bakterier.

Den globale trenden

Behovet for mat stiger, mens produksjonsarealet og vannressursene minker. Det foregår omfattende jorddegradering pga avskoging, overbeiting, forsøling og flom. Følgen er omfattende misavling. Produksjon av bioenergi og blomster konkurrerer med matproduksjon. Prisene på matvarene stiger, dette blir et rask stigende konfliktpotensial. I Midt Østen og Nord Afrika har dette ført til sosiale og politiske sammenbrudd.

Eksempel

Kinas utfordring: 20 % av verdensbefolkning, < enn 10 % av verdens jordbruksareal, < enn 10 % av verdens vannressurser

”Landgrabbing” i Afrika: 100 mill dekar jordbruksareal på utenlandske hender. Kina er hovedaktør. Den globale utviklingen skaper en uforutsigbarhet av helt ukjente dimensjoner i det globale markedet.

Jordvern i EU

Nedbygging av jordbruksjord tilsvarer minst 1000km² årlig (tilsvarer mat til 200.000 personer). EU har ikke klart å få en lovgiving om jordvern (jorddirektiv) på plass. Det er likevel en sterk bevissthet om at de beste jordressursene må bevares for matproduksjon, fordi man på sikt ikke kan kjøpe seg ut av problemene. Produksjon av bioenergi skal ikke konkurrere med matproduksjon. EU-tiltak: bevisstgjøring, instruksjoner, ”best practise”, dokumentasjon av status, oppfordring til nasjonal lovgiving.

6.1 Jordvern i Norge

Ingen land i Europa har større utbygd areal per person enn Norge. Mens jordbruksarealet i drift er under 9,9 millioner dekar, er området som er bebygd med bygninger og infrastruktur opp i nesten 5,4 millioner dekar. I gjennomsnittet legger hver innbygger beslag på 1045 m² her i landet, mens EU - snittet er på 389 m². Italia, Storbritannia og Tyskland ligger under EU-snittet. (Nasjonen, 5.3.2015)

På bakgrunn av et vedtak i Stortinget har landbruks- og matdepartementet satt i gang arbeidet med en jordvernstrategi. Arbeidet skal sluttføres i 2015. I den forbindelse har Asplan Viak gjennomført en utredning som identifiserer og vurderer ulike tiltak for å styrke jordvernet. Rapporten ble overrakt landbruks- og matminister Sylvi Listhaug på areal- og jordvernkonferanse i Oslo den 5.3.2015. www.asplanviak.no: Tiltak for å styrke jordvernet av 02-03-2015.

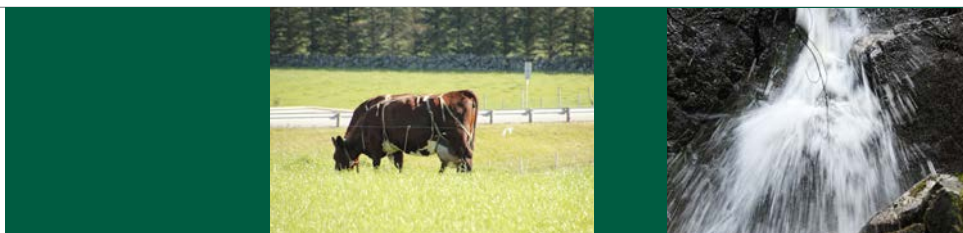
Spesielt grundig har Asplan sett på mekanisme som fører til omdisponering av dyrka jord. Trenden indikerer følgende hovedutfordringer:

- 20 kommuner i pressområder står for 1/3 av omdisponeringen.
- Bolig og samferdselsanlegg står for 2/3 av samla omdisponering.
- Spredt utbygging i LNF (R) -områder står for ca. 1/3 del av omdisponeringer til boliger.

Ut fra dette har rapporten følgende anbefalinger for styrking av jordvernet:

God planlegging:

- Regionale planer for samordnet areal – og transport med konsentrert by- og tettstedutvikling, klare grenser mot viktige jordbruksområder og konkret krav til fortetting/transformasjon samt høy arealutnyttelse. Tett oppfølging av kommunale planprosesser med tidlig innspill av godt tilrettelagt arealressursdata. Tydelig formidling av jordvernmål. Utarbeide strategidokument som klargjør når bruk av innsigelse er nødvendig. Opprydding og effektivisering av reglene for spredt utbygging (lovrevisjon).

Konsentrert boligbygging med høy kvalitet

- Utarbeide verktøykasse med oppskrift på effektive transformasjons – og fortettingsprosesser. Utarbeide eksempelsamling med veiledning om konsentrert boligbygging med god kvalitet. Miljøklassifisering av utbyggingsplaner

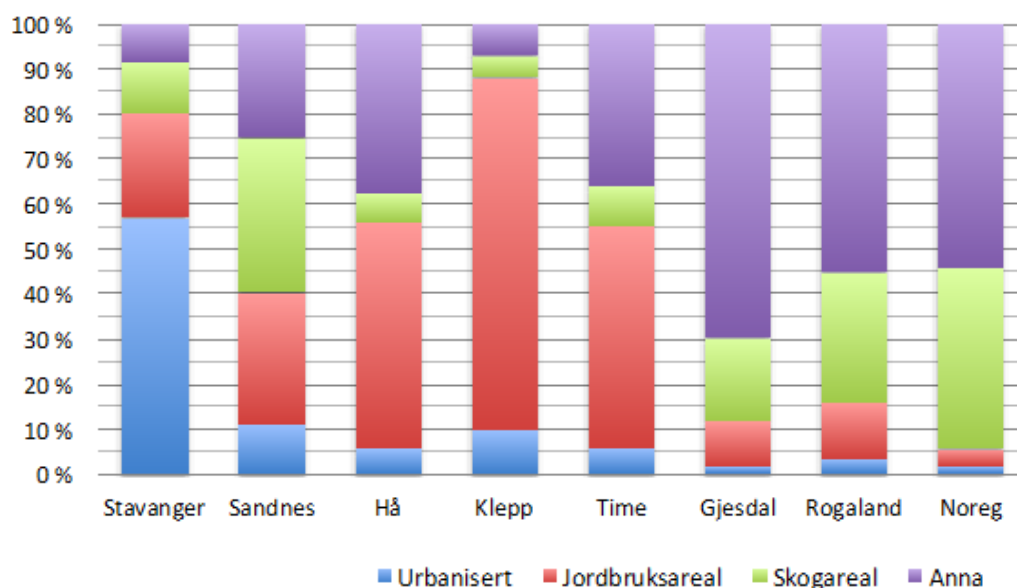
Samordnet areal- og transportplanlegging

- For å begrense tapet av dyrka jord ved planlegging av samferdselsanlegg bør metodikken som brukes i Konseptvalgutredninger og Konsekvensutredninger gjennomgås. Konkret bør det ses nærmere på metoden for verdsetting av dyrka mark i Vegdirektoratets Håndbok V712 Konsekvensanalyser, som er under revisjon. Videre bør det ses nærmere på hvordan jordvernet ivaretas i utredningenes tidligere faser, når aktuelle konsepter identifiseres og siles for nærmere vurdering i de påfølgende konsekvensanalysene.

6.2 Jordvern i Sandnes kommune

Det er kommunenes ansvar for å nå nasjonale mål om jordvern. Sandnes kommune er Rogalands 4. største landbrukskommune, målt i dekar landbruksjord. I forhold til fulldyrka jord står Sandnes på plass 3 i Rogaland. Mesteparten av den fulldyrkede jorden i Sandnes er egnet til korndyrking .

Arealbruk (%) (HLB 2013)

6.2.1 Arealbruksendringer i Sandnes

Med hensyn til matsikkerhet og matberedskap er det således av nasjonalt interesse å bevare matjorden i Sandnes. KOSTRA tall over omdisponert dyrka mark i Norge viser følgende utvikling for omdisponering av dyrka mark i perioden 2005 – 2013 (areal regulert til landbruk og areal omdisponert til skogplanting er ikke tatt med):

Kommune	SUM dekar, 2005 - 2013
Sola	2451
Sandnes	1395
Time	1183
Gjesdal	826
Klepp	861
Hå	469
Stavanger	308
Randaberg	257

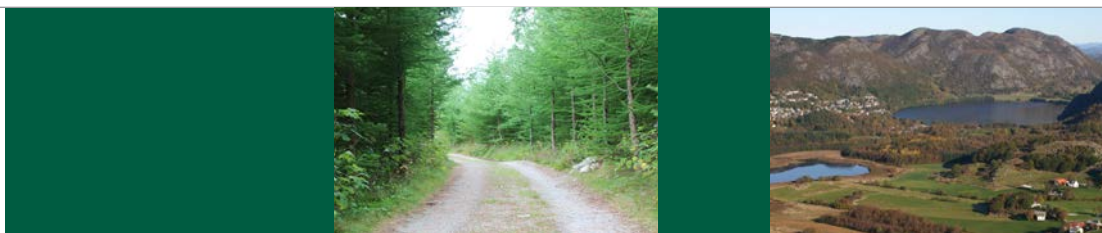
6.2.2 Utfordringer for matjorden i Sandnes

I Sandnes er det tre hovedutfordringer for matjorden og matproduksjon. Nedbygging av jord er en av disse, i tillegg har vi de siste år hatt en utvikling som viser to store utfordringer for det aktive matproduksjonsmiljøet i Sandnes som voksende storby : opsjonsavtaler og omdisponering av driftsbygninger til lager for næringslivet.

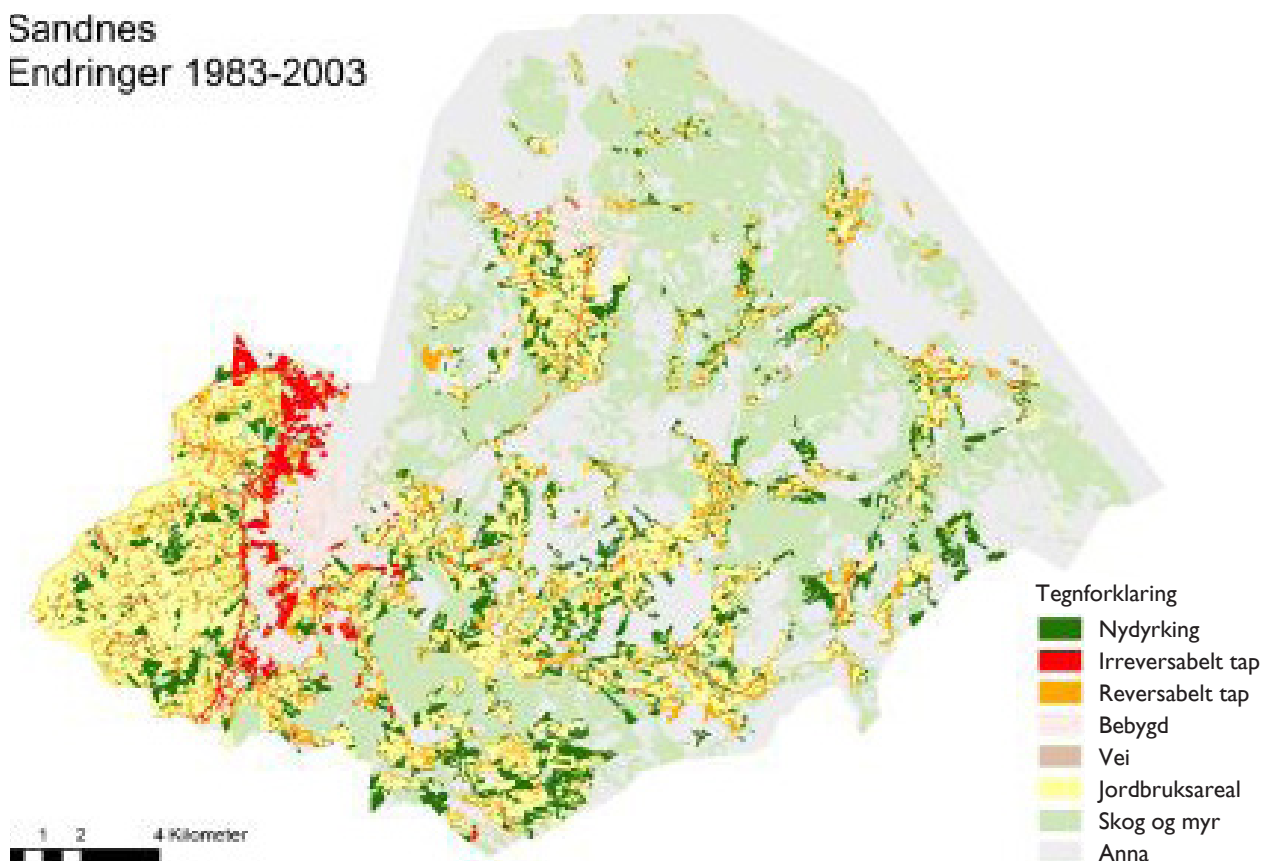
A) Nedbygging av jord

Som beskrevet i Asplans rapport er nedbygging av jord en av de største utfordringene.

Jordkvalitetens rolle under nedbygging og nydyrking av jordbruksareal i Sarpsborg og Sandnes, se rapporten "arealbruksendringer fra ca. 1980 til 2003", utført av Norsk Institutt for skog og landskap www.skogoglandskap.no. Konklusjonen er at det ikke tas hensyn til jordkvalitet ved omdisponering av dyrka jord til utbyggingsformål, men at utbyggingen skjer nær allerede eksisterende bebyggelse. En del av utbyggingen kompenseres av bøndene med nydyrking av mindre produktiv areal.

Sandnes Endringer 1983-2003

Figur 1: Arealbruksendringer i Sandnes kommune (Irreversibelt tap = nedbygging; reversibelt tap = brakklegging/gjengroing eller skogplanting)

B) Opsjonsavtaler

Bevaring av produksjonsmiljøet er også en veldig viktig faktor for jordvern. Uten bonde ingen matproduksjon. En bonde som eier og driver god matjord, forvalter viktige samfunnsverdier. Men virkelig store penger tjener bonden først hvis jorda ikke lenger brukes til matproduksjon.

En opsjon er en forkjøpsrett. Ved å inngå opsjonsavtaler kan utbyggere sikre seg tilgang til og kontroll over dyrka jord som lovverket hindrer de fra å kunne kjøpe. Forkjøpsretten kan løses ut om jorda blir omregulert til utbygging. Flere hundretusen i året er ikke uvanlig, en del bønder får via opsjonsavtale en årsinntekt som ligger høyere enn den årsinntekten matproduksjonen gir. Det er spesielt opsjonsavtaler som går inn i de langsiktige grensene for vern mot utbygging, som er ødeleggende for landbruksmiljøet. Det svekker rekrutteringen til landbruket, hemmer

bøndenes investeringsvilje og gjør det vanskelig for aktive bønder å skaffe seg tilleggsgjord. Dessuten skaper det et dårlig nabomiljø, når noen ønsker å inngå avtaler, mens andre ønsker å drive jorden på lang sikt.

Hva kan gjøres?

Tinglyste opsjonsavtaler bør være offentlig tilgjengelig.

C) Utleie av ledige driftsbygninger

Dette er en utfordring for matproduksjonen og landbruksmiljøet i Sandnes. For å sette problematikken på spissen: i et pressområde som Sandnes kommune kan en bonde tjene mer penger ved å leie ut driftsbygningen, enn å produsere mat. Det er stor etterspørsel fra næringslivet, som heller vil leie seg inn på billige landbruksbygg enn å bygge selv på dyre næringsarealer. Regelverket er ikke godt nok til å fange opp dette. Når en bonde bygger ny driftsbygning fordi han mener at han trenger det for sin landbruksdrift, er det vanskelig for kommunen å motbevise behovet, og byggingen kan ikke nektes. Flere og flere bønder ønsker å sette opp store bygninger som skal brukes til pelsdyr eller kyllingoppdrett. Når det da går dårlig med inntjening til pelsdyr eller kylling, kan det søkes om omdisponering av bygningen til lager, fordi man regner med at kommunen ikke vil gå inn for å slå søkeren konkurs ved å avslå en slik inntjeningsmulighet.

Vi har produsenter som velger å bygge nye, funksjonelle driftsbygninger til sin produksjon, og som leier ut sine gamle driftsbygninger som da finansierer de nye. Vi får nå også flere meldinger fra naboer og Mattilsynet om at driftsbygninger leies ut ulovlig. Mattilsynet har også gjort oss oppmerksom på at det forekommer mer hyppig at nye fjøs bare delvis innredes til dyr, og resten av fjøset leies ut til annen næring.

For landbruket har denne utviklingen lignende virkning som opsjonsavtaler: matproduksjonen viker til fordel for inntekter fra annen næring. På den måten presser næringslivet seg inn i LNF-område og fortrenger landbruks – og matproduksjon. I tillegg generer den typen virksomhet mer trafikk i LNF-område, som også virker forstyrrende for matproduksjonen.

Hva kan gjøres?

Retningslinjer i Regionalplan for byutvikling på Jæren sier noe om dette. Bruk av bygninger til virksomhet ut over gårdstilknyttet næringsvirksomhet tillates som hovedsak ikke.

Det bør gis færre dispensasjoner til søknad om bruksendring av driftsbygninger.

I tillegg er det nødvendig å stille krav til fjerning av gamle driftsbygninger som ikke lenger er knyttet til gårdsvirksomhet. Det må føres mer kontroll med bruk av nye driftsbygninger.

6.3 Hvordan bevare den produktive jorden?

Jordvern er ikke først og fremst en oppgave for landbruksnæringen, men et offentlig ansvar, blant annet i forbindelse med samfunnssikkerhet og beredskap.

Å ta vare på mest mulig landbruksjord innebærer også å legge forhold til rette for landbruksnæringen, slik at jorden kan drives på best mulig måte

6.3.1 Forankring av jordvern i kommuneplanen

Målet med kommunedelplan landbruk er å gi innspill til kommuneplanen. Landbruk er en viktig sektor for sysselsetting, busetting og verdiskaping, produksjon av mat, trevirke og bioenergi. Mål og strategier bør derfor forankres i kommuneplanens samfunnsdel, som igjen legger politiske premisser for arealdelen. I Sandnes har vi imidlertid bestemt oss for å lage en kommunedelplan Landbruk, som gir en mer omfattende oversikt over de utfordringene kommunen står overfor med hensyn til jordvernet.

6.3.2 Effektive arealplanprosesser

- Definere "Kjerneområder landbruk" som hensynssoner i arealplanen.
Med "kjerneområde landbruk" menes de arealene i kommunen som er viktige for to av landbrukets sentrale samfunnsoppgaver : matproduksjon og opprettholdelse av jordbrukets kulturlandskap (jfr "Veileder for registrering og prioritering av viktige områder for jordbruk og kulturlandskap", Landbruks – og Matdepartementet mai 2005).
Sandnes har definert 3 kjerneområder landbruk:
 - Sandnes vest – Sandnes Vest er en del av Rogalands største og sammenhengende jordbruksområde i Rogaland, som strekker seg fra Forus i nord og helt sør i Brusand. Ingen andre områder i Norge av tilsvarende størrelse kan sammenlignes med omfang av matproduksjon og omsetning i landbruket. Derfor er det sterke nasjonale interesser knyttet til vern av disse arealene. I Sandnes omfatter området et areal på 23 443 dekar, derav 20612 dekar fulldyrket jord, 54 dekar overflatedyrka jord og 2777 dekar innmarksbeite.
 - Området Bråstein/Håland/Tjessem - her er det et aktivt jordbruk med store jordbruksarealer. Jordbruksdriften i dette området gis langsiktig forutsigbarhet med hensyn til en eventuell utviding av bebyggelsen til Figgjo, og med hensyn til ny E-39. Jordbruksarealet i dette området er på. Jordbruksarealet her utgjør 5 292 dekar, derav 2375 dekar fulldyrket jord , 37 dekar overflatedyrka jord og 2 880 dekar innmarksbeite.

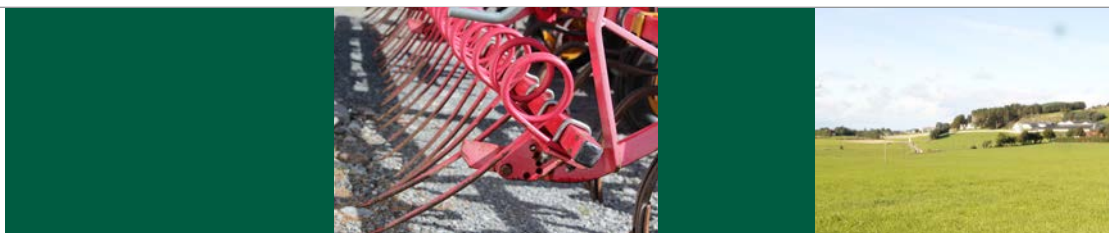

- Landbruksområdet sør-vest for Riska – Også her er det et aktivt jordbruksmiljø med flere grunneiere som ønsker å satse på landbruk. Landbruksdriften gis forutsigbarhet i forhold til tetthetsutvikling på Riska. Jordbruksarealet utgjør 5 816 dekar, derav 3703 dekar med fulldyrka jord, 34 dekar overflatedyrka jord og 2079 dekar med innmarksbeite.
- Lage retningslinjer for kjerneområdene. De siste to kjerneområdene for landbruk ble lagt inn i kommuneplanens arealdel ved siste rullering av kommuneplanen. Det mangler imidlertid retningslinjer. Retningslinjene behandles i forbindelse med denne kommunedelplanen, se kap. 9.2.

Areal i Sandnes som har en form for vern i forhold til utbygging:

Område	Markert som/med	Fulldyrket jord	Overflate-dyrket jord	Innmarks-beite	Sum
Sandnes vest	Langsiktig grense	20 612	54	2 777	23 443
Bråstein/Håland/Tjessem	Hensynssone landbruk	2 375	37	2 880	5 292
Riska	Hensynssone landbruk	3 703	34	2 079	5 816
Sandnesmarka	Markagrense	7 706	192	8 038	15 936
SUM		34 396	317	15 774	50 487

Av et samlet jordbruksareal på 76 065 dekar har 50 487 dekar et ekstra vern for utbygging, dette utgjør 66 %. Av i alt 45 931 dekar fulldyrka jord har 34 396 dekar et ekstra vern, det utgjør 75 %.

6.3.3 "Dialogbasert arealutvikling"

Prosjektet «Dialogbasert arealplanlegging på Jæren» er et samarbeid mellom kommunene i Jærrådet – Sandnes, Gjesdal, Time, Klepp og Hå – Høgskulen for landbruks og bygdeutvikling (HLB), Bioforsk Vest, arealbasert næringsliv på Jæren, regionale utviklingsaktører og ulike interesseorganisasjoner med fokus på utviklingen i jærlandskapet. Prosjektet tar utgangspunkt i de mange arealkonfliktene i regionene, konflikter som bare blir mer og mer krevende grunnet rask befolkningsvekst i både byer, tettsteder og bygder over hele Jæren.

Arbeidshypotesen er at det er mulig både å verne matjord og bygge for en voksende befolkning. Det skal etableres et nettverk av offentlige og private aktører med interesser i jærlandskapet. Nettverket skal danne basis for dialogsamlinger med målet om å kunne jobbe frem felles visjoner og ideer for bærekraftig utvikling på Jæren, løsninger som alle deltakende aktører er en del av.

Konkret eksempel: Jærsmia

«Jærsmia» samler i dag profilerte representanter for de ulike interessene som i dag kjemper om jærlandskapet: bønder, utbyggere, offentlige utviklingsaktører og planleggere, fritidsinteresser og representanter for natur-/kulturvern. Prosjektets sentrale målsettinger er horisontale: hvordan kan vi arbeide sammen – på tvers av sektorinteresser – for å sikre en bærekraftig fremtid for jærlandskapet. Dialogbasert arealutvikling som metode skal utvikles gjennom Jærsmia, som viktig bidrag til å håndtere arealbrukskonflikter i pressområde og til å få til dialogbaserte planprosesser.

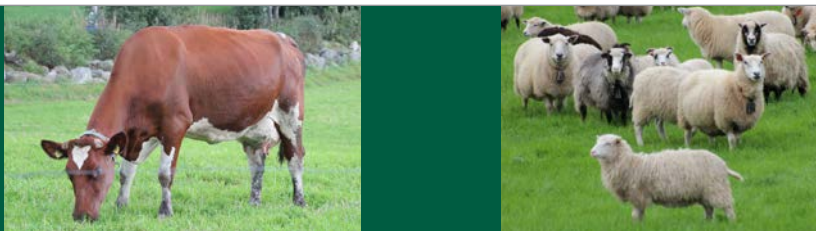
Prosjektet representerer også en ny tilnærming til målet om langsiktig vern av matjord – det skal bygges bredere jordvernallianser gjennom utforskning og identifisering av fellesverdier knyttet til jordbrukets rolle som sentral produsent og forvalter av det karakteristiske jærlandskapet.

6.3.4 Knytte tettere kontakt mellom byfolk og bønder

6.3.4.1 Byvekst som utviklingspotensial for landbruket

Sandnes kommune og HLB (Høgskulen for landbruk og bygdeutvikling) inngikk i 2012 en samarbeidsavtale med utgangspunkt i HLBs pågående forskningsarbeid rundt jordvern, bynært landbruk og entreprenørskap i landbruksnæringen. Samarbeidet innebærer at Sandnes blir et sentralt eksempelområde for forskningsarbeidet ved HLB, og at kommunen vil bli nyttet både i nasjonale og internasjonale forskningsprosjekt. Sentrale forskningstema er

- Hvordan sikre vern av matjord og viktige landbruksområde?
- Bynært landbruk: utfordringer og nye potensial?
- Nye næringer og innovasjoner i landbruket.

HLBs pågående arbeid med dialogprosjektet inngår også i forskningsarbeidet med Sandnes kommune. Det jobbes med å gi begrepet «bynært landbruk» et mer konkret innhold enn det som finnes i dag. Sandnes er både landets raskest voksende by og en av landets største landbrukskommuner. Ifølge HLB ligger det i seg selv et betydelig potensiale i denne unike kombinasjonen. HLB gjennomførte to separate holdningsundersøkelser, den ene rettet mot bøndene, den andre mot by - brukeren. Begge handler om synet på og forventninger til hverandre.

Ifølge HLB er resultatene veldig interessante. Fra bøndenes side kommer det frem at de aller fleste er positive til nyskaping og et mer lokalt landbruk. Et betydelig flertall ser likevel på byen og byveksten som et stort problem både for egen drift og for landbruket i kommunen generelt. Mange trudde også at byboerne flest er negative til bønder og landbruk.

Det viste seg var ikke tilfelle. 650 mennesker i Langgata ble spurt om sin mening angående landbruket i Sandnes viktigste rolle i årene fremover. Følgende svar ble avgitt:

Svaralternativ	Prosent
Volumprosent uten særlig lokal fokus	13 %
Produksjon av lokal og /eller kortreist mat	66 %
Å holde kulturlandskapet åpen	58 %
Utvikling av nye produkter og tjenester rettet mot en voksende urban befolkning	41 %
Annet	4 %
Vet ikke/ingen mening	2 %

Pga. multisvarmulighet overstiger summen 100 %

Det landbruket som etterlyses, eksisterer ikke pr. i dag. Samtidig er det – i en landbrukskommune med mange flere mindre bruk enn ellers i jærregionen – et landbruk som kan utvikles i tillegg til den mer volum - orientert drift som dominerer. HLB mener at bønder og byfolk i Sandnes har veldig sammenfallende mål, uten at det virker at de er klar over det. Fra undersøkelsen rettet mot bøndene kommer det også frem at få representanter for «landbruksSandnes» samarbeider med representanter for «bySandnes».

Sandnes kommune og HLB vil jobbe videre bynært landbruk som grunnlag for et tettere samarbeid mellom bybefolkningen og landbruksnæringen.

6.3.4.2 Andelslandbruk

Andelslandbruk er en ny type landbruk som skyter fart. Flere bruk etableres nå i Norge etter modell fra Øverland gård i Bærum og mange bruk i Europa og USA. Det unike med ordningen er at forbrukere kjøper andeler av gårdens produksjon, for eksempel for ett år av gangen, og deler risikoen for årsvariasjoner i avlingene. Som andelshavere i årsproduksjonen kan forbrukerne delta

i planlegging av gårdsdriften.. Bonden er sikret lønn for sitt arbeid, og bybeboerne får tilgang til kunnskap om mat og dyrking, sunne fritidsopplevelser, god mat med hjem og ikke minst et hyggelig interessefellesskap med barn og voksne og andre matentusiaster. Slik oppstår forståelse for bondens arbeid, og bevissthet om mat og matsikkerhet. Det er to andelsbruk i Rogaland, derav ett i Sandnes, se <http://sandnesandel.weebly.com/>

6.3.4.3 Inn på tunet

Inn på tunet er tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk. Godkjente gårder tilbyr aktiviteter som gir meningsfylt arbeid, mestring, utvikling og trivsel. Det er mange ulike forskningsrapporter og erfaringer som viser positive effekter av denne typen tiltak: Å bruke dyr i terapi, arbeide med hagebruk og mestring av konkrete oppgaver på gården. Alt dette er med på å forbedre hverdagen til de som får tilbud fra Inn på tunet-gårdsbruk.

De viktigste brukerne av tilbud fra Inn på tunet er barn og unge, arbeidstrening og rehabilitering, helse- og omsorg og andre tjenester. Aktivitetene i tjenestetilbudet er knyttet opp til gården, livet og arbeidet der. Det er i dag 1100 godkjente Inn på tunet-gårdsbruk over hele Norge. I Sandnes har vi ca. 7 gårdsbruk som tilbyr Inn på tunet – tjenester, 3 av disse har egne nettsider.

Jonas Skretting, barn og unge <http://www.matmerk.no/inn-pa-tunet/skretting-jonas>

Hagatoppen gård, barn og unge: <http://www.hagatoppengard.no/>

Røyrvik aktivitetsgård, barn og unge: <http://www.royrvik-gard.barnehage.no/Innhold/Side/663>

6.3.4.4 Gårdsbutikker og gårdsmat

Salg av kortreist mat rett fra produksjonssted gir knytter også bonden og bybeboeren sterkere sammen. I Sandnes har vi to gårdsbutikker

Skjæveland gårdsutsal: <https://nb-no.facebook.com/skjaeveland.gardsutsal>

Folkvord gårdsutsal: <http://www.folkvordgardsutsal.com/>

6.3.4.5 Byfortetting med parselhager, takhager, bikuber på taket og skolehager

Parselhager var tidligere et vanlig tilbud i byene for folk som ikke hadde egne hager. Å dyrke sin mat betyr å være i kontakt med naturen ved å se noe vokse og gro. Å dyrke sin egen mat gir mestringsglede, og øker forståelsen for viktigheten av bevaring av matjorden. Jo tettere det bygges i Sandnes, jo viktigere blir det å avsette slike arealer i byen. I Oslo (og Berlin) drives parselhager også som et aktivt integreringstilbud. Våre nye landsmenn kommer ofte fra land med rike landbruks- og mattradisjoner, og de har mye å lære bort, både å dyrke nye sorter og å lage nye spennende matretter. Å planlegge takhager i den tette byen letter håndtering av overflatevann, og gir dyrkings- og matglede. Dyrkingsarealer knyttet til barnehager og skole bør etableres og brukes som del av skolehagene. Og det bør satses mye mer på spiselige planter, busker og trær i parker og friområder.

6.4 ”Kompensasjon” for utbygging:

Innledningsvis må det påpekes at det ikke finnes en likeverdig fysisk kompensasjon for dyrket jord som blir bygd ut. Derfor er ordet kompensasjon i anførselstegn i overskriften. Det primære er alltid å prøve å unngå nedbygging av dyrka jord. Verken nydyrking eller flytting av matjord kan erstatte nedbygd jord, da det kan ta veldig lang tid til jorden oppnår god produksjonsevne.

6.4.1 Nydyrking

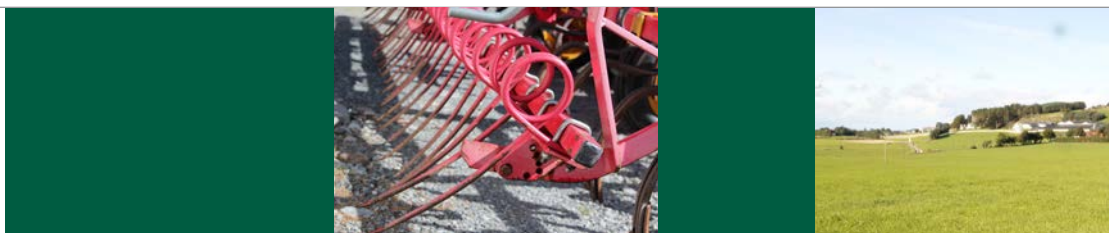
Nydyrking foregår og har foregått i hele Norge, formålet er å ta dyrkbar jord i produksjon. Det finnes egne [forskrifter om nydyrking](#). Forskriftene er hjemlet i jordloven. Formålet med bestemmelser om godkjenning og plan er å sikre at nydyrking skjer på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskap. Hensyn som vektlegges er miljøverdier som biologisk mangfold, kulturminner og landskapsbildet. Blant annet om det på arealet finnes sjeldne miljøverdier og hvor sjeldne disse er.

Det legges også vekt på å sikre driftsmessig gode løsninger. Eksempelvis at med grunnlag i jordlovens § 1 er ønskelig å styrke driftsgrunnlaget for foretaket og om nydyrkingstiltaket legger til rette for driftsmessig gode løsninger.

Dersom arealet som søkes nydyrket er over 50 dekar, må det vurderes om tiltaket skal konsekvensutredes. Det stilles også krav til vegetasjonssoner mot vassdrag.

År	Antall søknader	Antall dekar godkjent
2006	13	262
2007	5	57
2008	6	99
2009	10	189
2010	5	121
2011	6	55
2012	10	111
2013	5	53
2014	7	47
SUM	67	994

I tidsrommet 2006 – 2013 ble det i Sandnes bygd ned 1395 dekar med fulldyrka jord, mens 947 dekar beiteareal ble godkjent oppdyrket til fulldyrka jord.

6.4.2 Flytting av matjord

Asplan Viak har i sin rapport også vurdert jordflytting, og påpekt at det er hittil få gode, dokumenterte eksempler på bruk av jordflytting som kompenserende tiltak. Det er derfor fortsatt usikkerhet knyttet både til agronomiske og planfaglige forhold.

Møbelgiganten Ikea fikk i desember 2013 tillatelse til å bygge på den såkalte Delijorden, et område bestående av 135 dekar med kornareal. Ikea betalte Bioforsk for å utrede jordflyttingen.

Konklusjonen til Bioforsk (Bioforsk, Rapport Vol. 7 nr. 181 2012, av 01.03.2013) var at det er forsvarlig å flytte jorda fra Delijordet til tre områder der det i dag er grunt jordsmonn og mye fjell, som ikke er dyrkbart i dag. Rapporten har fått kritikk, da negative konsekvenser ikke ble vurdert. Jordflytting slipper ut klimagasser, øker erosjonsfaren betraktelig, og utløser et stort transportbehov. Konkret er det anslått at det trengs 11.500 lastebillass til en pris på totalt 25 millioner kroner for å flytte 115.000 kubikkmeter jord fem kilometere lengre bort.

Asplan Viak anbefaler i sin rapport at man fortsetter å samle erfaringer med bruk a dette virkemidlet i samferdselsprosjekter, med tydelig fokus på at jordflytting er siste alternativ prioritert etter å unngå, avbøte eller restaurere. Asplan Viak anbefaler ikke å benytte ordningen i private utbyggingsprosjekter fordi det er vil kunne medføre svekket jordvern ved å bidra til å legitimere mer omdisponering av dyrka jord.

Rogaland Fylkeskommune jobber for tiden med en regionalplan for massehåndtering på Jæren. I den forbindelse har Sandnes kommune spilt inn at det er ønskelig at man også bør se på håndtering av jord i forbindelse med utbyggingsprosjekter.

MÅL: Styrking av jordvern i Sandnes kommune

Strategi: Strategien er beskrevet i de enkelte punktene i kapittel 6.

Tiltak: Etablering av arbeidsgruppe(r) som skal jobbe frem retningslinjer for styrking av jordvern i Sandnes kommune. Retningslinjene skal legges frem og vedtas ved neste rullering av kommunedelplan for landbruk, og kommuneplan. Arbeidsgruppen(e) skal bestå av administrasjonen, politikere, bønder og representanter for bydelsutvalgene. HLB trekkes aktivt inn i arbeidet.

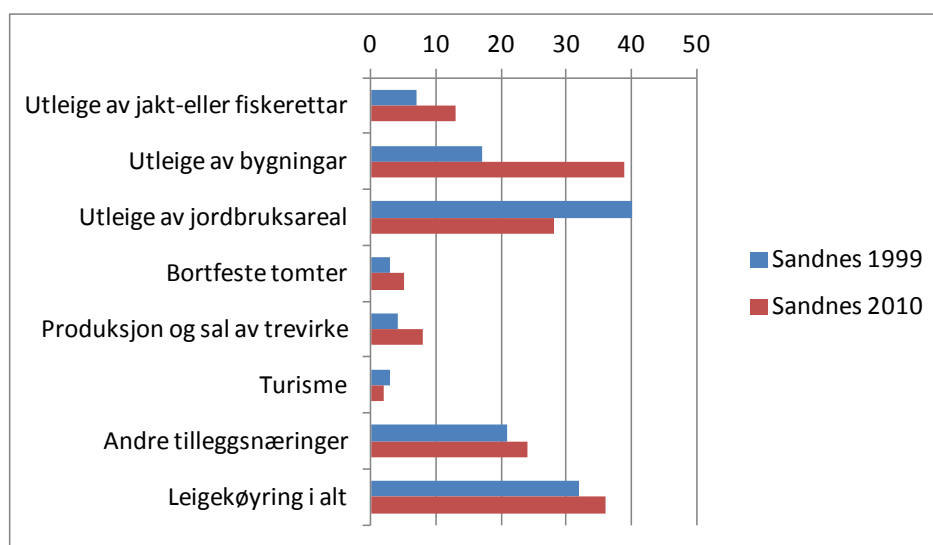
7.0 Tilleggsnæringer i landbruket

gårdstilknyttet næringsvirksomhet – landbruk pluss

I ny plan- og bygningslov erstattes ”stedbunden næring” med ”gårdstilknyttet næringsvirksomhet”. Dette er virksomhet som er basert på gårdens ressursgrunnlag. Det er en forutsetning at gårdstilknyttet næringsvirksomhet kommer som et tillegg og supplement til en igangværende næringsdrift, og at det er den ordinære driften som er hovedvirksomheten på arealet/eiendommen.

Med gårdstilknyttet næringsvirksomhet menes følgelig næringsvirksomhet som drives på den enkelte gård, og er basert på gårdens ordinære ressursgrunnlag som driftsenhet (Ot:prp.nr.32 2007-2008). Veileder T-1443 om ”Landbruk Pluss og plan og bygningsloven” skal fortsatt gjelde ved vurdering om hva som er gårdstilknyttet næringsvirksomhet.

Oversikt over tilleggsnæringer

Tilnærmingen til tema om tilleggsnæringer i landbruk er nok så spesielt i en voksende bykommune som Sandnes. Det er mange arbeidsplasser i og rundt Sandnes, det er derfor ikke vanskelig for medlemmer i en bondefamilie, og for bonden selv, å tjene penger utenfor bruket. For de mindre bruk er det eksempelvis ikke uvanlig at bonden kombinerer arbeidet på småbruk og arbeid offshore.

7.1 Landbruk og hest – muligheter og konflikter

På oppdrag fra Sandnes kommune har HLB utarbeidet et kunnskapsgrunnlag om hest i Sandnes, som kan brukes i kommunens planleggingsarbeid. [Mulig hestestrategi for Sandnes.](#)

Ifølge rapporten er det mellom 2200 og 3300 hester i Sandnes, og tendensen er stigende. Vi har 9 ridesentre, som tilbyr tradisjonell ridning, leie av hest og opplæring. Sandnes og Jæren rideklubb på Foss Eikeland er størst, med 21 hester og mer enn 550 medlemmer. Rapporten viser at det er stor hesteaktivitet i Sandnes kommune, det er imidlertid vanskelig å få eksakte tall. Det er stor etterspørsel etter ridetilbud i bynære strøk HLBs rapport anbefaler at det skapes hesteklynge, dvs å konsentrere hesteaktivitetene i et område.

Rådmannen mener at det er nødvendig å jobbe mer med disse utfordringene. Antall hester øker i de bynære kommunene, dermed øker arealbruken til hest, samt bruk av stier til ridning. Konflikt med omkringliggende landbruk, og med turgåere er økende. Mange hesteeiere får ikke offentlig tilskudd, dermed har kommunene lite oversikt over lokalisering av hestene. Også mattilsynets oversikt er mangelfullt. Hesten sprer seg på et vidt bruksområde, som trav og galopp, turridning, terapi, ferieopplevelser eller bare hobby og kos.

Hestehold er ikke matproduksjon, og konkurrerer med jordbruksnæringen om areal. Samtidig har hestene en viktig rolle i det bynære landbruk. Hestesporten kan bidra med mer fysisk aktivitet og gode oppvekstvilkår for barn og unge. Handikappede kan gjennom fritidsridning og terapiridning bli mer delaktige i samfunnet og likestilt med funksjonsfriske. Hestesport kan også bidra med rehabilitering av rusavhengige. Det er en betydelig økonomisk og sysselsettingsmessig potensiale i hest og hesterelaterte aktiviteter. Skal en ta ut dette potensialet, er det avgjørende å samle miljøene, helt eller delvis, og legge tilrette med en lokalisering så nært opp til de store befolkningskonsentrasjonene som mulig.

Etter rådmannens vurdering trenger vi en mer nøyaktig kartlegging av hestemiljøene i Sandnes kommune og deres behov for planlegging av og tilrettelegging av ridestier. Sandnes kommune har i kommuneplanen avsatt et område på Sviland til hesteaktiviteter. Det er likevel ønskelig at Sandnes avklarer med nabokommunene om man helt eller delvis kan etablere en felles hesteklynge, slik foreslått i HLB rapporten.

I forbindelse med at Forus Travbane, Rogaland Rideklubb i Stavanger og også Sandnes og Jæren Rideklubb på sikt må flytte fra sine nåværende arealer, har det blitt utredet forskjellige alternativer. Det er ønskelig at hesteaktivitetene koordineres utover kommunegrensene med målet å skape et koordinert stort tilbud for det store hestemiljøet på Jæren. Det er hestemiljøene selv som må koordinere seg, og komme med konkrete innspill til i kommuneplanarbeid. Sandnes kommune kan vil imidlertid følge opp rapporten fra HLB.

MÅL: Koordinere og videre utvikle infrastruktur for hestehold i Sandnes

Strategi: Videre kartlegging og analyse av hesteholdet i Sandnes, samarbeid med nabokommuner

Tiltak: Etablere en interkommunal arbeidsgruppe som arbeider videre med tematikken.

7.2 Hytter i LNF område

Etter ønske fra kommuneplankommiteen tas det med et avsnitt om "utleiehytter" som tilleggsnæring til gårdsbruk i kommunedelplan landbruk. Utgangspunkt er et tidligere vedtak i bystyret, der det skulle åpnes for at Sandnes kommune tillater inntil to utleiehytter per gårdsbruk, på generelt grunnlag.

Veileder T-1480 (Plan- og kart etter plan-og bygningsloven) sa følgende om dette:

"I områder som i arealdelen bli lagt ut til LNF område er det ikke tillatt med annen bygge- og anleggsvirksomhet enn den som har direkte tilknytning til landbruk eller stedbunden næring (tradisjonell landbruksvirksomhet). Blant annet vil det ikke være tillatt å oppføre hytter her, noe som også gjelder hytter med sikte på å skaffe gårdsbruk inntekter ved utleie ("utleiehytter"). Hvis det skal bygges hytter i LNF område eller gjennomføres bruksendring til annet formål, er det tre muligheter i plan- og bygningsloven:

Mulighet 1: I medhold av bestemmelser til pbl. § 20 4 andre ledd bokstav c om spredt utbygging for boliger, hytter og for ervervsbebyggelse for andre formål enn jordbruk, eventuelt med krav om bebyggelsesplan. I så fall må både lokalisering («hvor») og omfang («hvor mange hytter») vises på plankartet og gå fram av bestemmelsene, jfr. nedenfor.

Mulighet 2: Reguleringsplan.

Mulighet 3: Dispensasjon fra kommuneplanens arealdel.

For kommunene kan det ofte være vanskelig å velge det formålet som best kan brukes ved mindre utbygging. LNF område med bestemmelser etter pbl. § 20 4 andre ledd bokstav c om spredt utbygging kan være mest aktuelt dersom utbygging skal skje med enkeltstående bygg over lengre tid, eller utbyggingen skal gjennomføres med stor avstand mellom enhetene med landbruksareal i mellom eller det fortsatt er ønskelig for landbruksmyndighetene å ha hånd om fradeling og bygging.

Der bestemmelsen om spredt utbygging av boliger, hytter mv. etter bokstav c brukes, gjelder jordloven § 9 og § 12 om samtykke til omdisponering og fradeling, bortsett fra de tilfelle det er satt krav om bebyggelsesplan for utbyggingen, jfr. jordloven § 2

Byggeområde bør velges i områder hvor det er aktuelt med flere enheter, og der det ikke er praktisk mulig å beholde arealene mellom enhetene som landbruksområde.

I veileder T-1443 Plan- og bygningsloven og Landbruk Pluss av juni 2005, er det gjort en gjennomgang av forholdet mellom bygninger og anlegg knyttet til landbruket og fritidsformål. Dersom et seterhus, skogskoie, gjeterhus eller lignende i hovedsak brukes som fritidsbolig, inngår det ikke i landbruksbegrepet. Det skal da reguleres til byggeområde fritidsbebyggelse, eller hvis det er snakk om kommersiell virksomhet, til byggeområde forretningsformål eller byggeområde herberge og bevertningssted. Det er likevel tillatt å leie ut slike bygninger til fritidsformål i begrensede deler av året. Tilsvarende gjelder for naust, rorbuer, jakt- og fiskebuer osv.

I lovkommentar til plandelen av ny plan- og bygningslov (side 93) står det følgende om LNF (R) – områdene (fremhevinger foretatt av rådmannen):

LNF(R) – områdene kan inndeles i to underformål. Dersom underinndelingen ikke foretas, vil områdene anses som området som er angitt i bokstav a.

Bokstav a omfatter areal for landbruk, natur og friluftsliv og reindrift der det bare er tillatt å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for drift av næringsmessig landbruk, dvs. jordbruk, skogbruk og reindrift, herunder gårdstilknyttet næringsvirksomhet basert på gårdens ressursgrunnlag, jfr. veileder T-1443, i tillegg til aktuelle tilretteleggingstiltak for friluftslivet. Rammen for hva som kan karakteriseres som landbrukstilknyttet næringsvirksomhet som ikke betinger at det er utarbeidet særskilte bestemmelser framgår av denne veilederen. Det er en forutsetning at gårdstilknyttet næringsvirksomhet kommer som et tillegg og supplement til en ellers igangværende landbruksdrift, og at det er denne som er hovedvirksomheten på arealet/eiendommen. Med gårdstilknyttet næring menes næringsvirksomhet som drives på den enkelte gård, og er basert på gårdens ordinære ressursgrunnlag som driftsenhet. I dette ligger også at fradeling av grunn til slik virksomhet vil falle utenfor definisjonen, og vil innebære bruksendring. Dersom virksomheten utvikles slik at den klart endres fra karakter av landbruk til karakter av for eksempel reiseliv, vil dette også betinge bruksendring. Slike endringer vil vanligvis fanges opp av søknader om utbygging, som skal vurderes i forhold til plangrunnlaget. Definisjon av landbruksnæring i lovens forstand er ikke endret eller utvidet, blant annet fordi det ikke er ønskelig å skape et press på jordvern og tradisjonell næringsutøvelse.

Ny temaveileder fra Statens landbruksforvaltning "Landbruk og planlegging etter plan- og bygningsloven av 2012 tar opp spørsmålsstillingen i kap. 6.3.2. Spredt utbygging i LNF (R) områder. Her presiseres det som tidligere ble skrevet om pbl §§ 11-11 nr.2. Tidligere ordning videreføres. Slike bestemmelser kan brukes til å tilrettelegge for tiltak som ikke inngår i landbruksbegrepet i LNF (R), jfr veileder T- 1443. Det kan for eksempel vedtas bestemmelser om "LNF(R) spredt", som tillater at eksisterende bygningsmasse på gårdstun tas i bruk til alternative næringer uten at det kreves utarbeidelse av reguleringsplan, annen planendring eller søknad om dispensasjon. Det er et krav at bebyggelsens omfang, lokalisering og formål er nærmere angitt i planen. Temaveilederen ligger på www.slf.dep.no.

Konklusjon: En generell åpning for eksempelvis 2 utleiehytter per gård gir ikke plan- og bygningsloven anledning til.

LNf - adgang til spredt utbygging er bare aktuelt for konkret avgrensa områder, og hvor også omfanget angis. Det må i så fall gjennomføres konsekvensutredning, som vil gi grunnlag for interesseavklaringer, både vedrørende landbruk og andre arealbruksinteresser. Kommuneplanprosessen er arena for konsekvensutredningen og interesseavklaringen.

Det vises for øvrig til utredningen ”[Tilleggsnæringer til landbruket i Sandnes i forhold til kommuneplanens arealdel](#)”, som ble utarbeidet og vedtatt i forbindelse med rulleringen av kommuneplan 2008 – 2020. Utredningens kap. 5 omhandler utleiehytter, konklusjonen er den samme som ovenfor. I kap. 6 ble det foreslått retningslinjer for tilleggsnæringer i landbruket, som ble vedtatt i forbindelse med kommuneplanbehandlingen.

7.3 Fornybar energiproduksjon

Landbruket besitter i sum betydelige ressurser for fornybar energiproduksjon, i form av elektrisitet og biovarme, til egen bruk og til salg. De mest aktuelle energikildene er ved, skogbasert flis, biogass fra husdyrgjødsel, vind- og vannkraft. Slik energiproduksjon kan bli en tilleggsnæring på bruk i aktiv drift, og/eller erstatte bruk av strøm og fossil energi på aktive gårdsbruk i kommunen. Flere bruk kan gå sammen om å opprette felles energiproduksjonsanlegg.

Landbruket står for om lag ni prosent av Norges totale klimagassutslipp, og for halvparten av nasjonale utslipp av metan og lystgass. I Sandnes utgjør utslippene av klimagasser fra landbruket ca 25 % av de totale klimagassutslippene (Jfr energi og klima – handlingsplan for Sandnes 2010). Målet er at landbruksproduksjonen skal øke i takt med befolkningsveksten (20 % fra 2010-2030). Samtidig skal utslippene fra landbruket reduseres betydelig innen 2020, bl.a. gjennom økt bruk av fornybar energi og ved at 30 % av all husdyrgjødsel skal gjennom et biogassanlegg innen 2020 (jfr. [St.meld. 39](#) (2009-2009) Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen).

Det er viktig at valget av energikilde gjøres før man renoverer, bygger om eller bygger nytt. Kommunen vil bidra med å sette fokus på valg av energikilde i sin kontakt med landbruket ifm. nye byggesøknader, knyttet til eksisterende og nye landbruksbygg. Kommunen skal iht. Miljøplanen for ovennevnte handlingsplan for energi og klima innta en pro-aktiv rolle, i forhold til å tilrettelegge for ny fornybar energibruk, blant profesjonelle eiendomsaktører, industri og boligeiere. Den skal også bidra aktivt til at aktører innen fornybar energiproduksjon, skal kunne etablere et produksjonsanlegg innen 2016, som leverer fornybar energi til forbrukerne i kommunen.

I gjeldende handlingsplan for energi og klima heter det om landbruk:

- Kommunen støtter aktiv opp om etablering av biogassanlegg basert på husdyrgjødsel og matavfall
- Det stimuleres til utprøving av førtiltak som reduserer metangassutslipp fra husdyr
- Kommunen følger aktiv opp gjødselplaner og initiativer til miljøvennlig gjødselspredning
- Kommunen stimulerer til KSL (kvalitetssystemet i landbruk)
- Potensialet for karbonbinding i skog og uttak av biobrensel vurderes innen 2014.

Videre bør landbruksaktører innta en sentral rolle i:

- etablering av ny ved-, flis- og biogassproduksjon,
- etablering og drift av nye biovarmesentraler for produksjon og salg av biovarme,
- bruk av biovarme i egen landbruksdrift, basert på landbruksbasert bioenergiproduksjon

7.3.1 Ved og flis

Vedbaserte biovarmeanlegg er aktuelle for private boliger og gårdsbruk med et rimelig lavt oppvarmingsbehov (< 3-500.000 kWh), da innmatingen foregår manuelt. Biovarmesentraler basert på skogsflis, passer for dem med et energibehov til oppvarming og varmt vann fra ca 150.000 kWh og oppover. Jo mindre flisfyringsanlegg, desto større krav til at flisen er tørr (20-40 % avhengig av anlegg) og mest mulig homogen. Biovarmesentraler for våt flis (> 40 % fukt) er dyrere enn dem for helt tørr flis, og er ikke tilpasset småskala energiproduksjon. Det kan brukes akkumulatortank/er for å tilpasse energiproduksjonen til forbrukstopper i løpet av døgnet og uka.

Ved- og flisproduksjon kan etableres som tilleggsnæring på aktive bruk, eller på bruk med tilgang til tømmer fra egen skog. Storskala/industriell ved- og flisproduksjon vil bli henvist til etablerte næringsområder i kommunen.

Iht. "Miljøplan for Sandnes 2011-2025", vedtatt 06.09.11, skal kommunen øke sin bruk av fornybar energi i egne bygg, fra 3 % i 2012, til 20 % av total energibruk innen 2020. Kommunen etablerte i 2013 sine første egne flisfyrte biovarmesentraler, for leveranser av vannbåren varme til oppvarming og varmt vann.

7.3.2 Biogass

Den største enkeltkilden til klimagassutslipp fra landbruket er utslipp av metan- og lystgass fra husdyrgjødsel. Det oppnås derfor store miljøgevinster ved lukket gjødselhåndtering, i anlegg for produksjon av biogass. Det nasjonale målet om at 30% av all husdyrgjødsel skal gjennom et biogassanlegg innen 2020, lar seg i praksis ikke gjennomføre i områder med lav husdyrkonentrasjon og små enheter. Det er derfor antydnet at inntil 60 % av all husdyrgjødsel i Rogaland må gjennom et biogassanlegg innen 2020, for å oppnå den nasjonale målsettingen.

For å oppnå akseptabel økonomi i biogassproduksjon, er det som regel behov for at flere gårdsbruk leverer husdyrgjødsel til et "større" felles biogassanlegg. Dette kan tilhøre ett gårdsbruk eller ha flere eiere. Det må tilføres ca 10-20 % energiholdig råstoff, som for eksempel fett eller fiskeslo, for å fremme gjæringsprosessen i biogassreaktoren. Mengden biorest fra biogassproduksjon vil derfor være større enn mengden husdyrgjødsel inn i anlegget.

Bioresten vil ha de samme kvalitetene og næringsinnholdet som husdyrgjødsel (evt. noe mer fosfor hvis tilsatt fisk/fett), men næringsstoffene vil være noe mer plantetilgjengelig enn i den opprinnelige gjødsel. Bioresten er homogen og mer tyntflytende enn vanlig husdyrgjødsel, og tilnærmet luktfri. Den er derfor lettere å spre/injisere, og til mindre sjenanse for omgivelsene.

Det er nedfelt i Miljøplanen at Sandnes kommune skal arbeide for å øke produksjonen og bruken av biogass, for slik å redusere utslipp fra metan og lystgass fra husdyrgjødsel i kommunen. Samtidig er transportsektoren den sektoren som slipper ut mest klimagasser, og utslippene øker. Norge har forpliktet seg til å øke fornybarandelen i transportsektoren til 10 prosent innen 2020. Kommunen vil derfor også fremme og støtte opp om økt bruk av biogass til transport, med landbruket, IVAR og Lyse Neo som viktig alliansepartnere. Som bonus bedres den lokale luftkvaliteten ved overgang fra bensin og diesel til biogass.

7.3.3 Vindkraft

Det er i veilederen "[Plan- og bygningsloven](#) og [Landbruk Pluss](#)", fra 2005, åpnet for at det kan gis tillatelse til å sette opp en vindturbin på bruk i aktiv drift. Forutsetningen er at turbinen i det vesentlige forsyner gården med energi til bruk i egen landbruksproduksjon. Gårdens energibehov vil bli vurdert ut fra eksisterende energiforbruk, og konkrete planer for langsiktig fremtidig landbruksproduksjon. Fordi energibruken er sterkt knyttet til valgt driftsform, og denne kan endre seg mye i løpet av en generasjon, vil kommunen kun tillate enkeltturbiner for en periode på inntil 20 år. Dette også fordi man binder opp arealbruken i området rundt en vindturbin, og slik kan hindre ønsket utvikling av arealbruken i det omkringliggende området.

Eventuell etablering av gårdsvindmølle vil være avhengig av søknad og at det gis tillatelse. Både nytteverdien for søker og konsekvensene for samfunn og miljø skal vurderes.

7.3.4 Småkraft

I Sandnes er Ims-Lutsivassdraget og Figgjovassdraget vernet mot vannkraftutbygging. Storånavassdraget skal forvaltes etter tilsvarende retningslinjer (Jfr. Miljøplan for Sandnes kap.4). Ut over det finnes noen få mindre vassdrag hvor etablering av småkraftanlegg kan være aktuelt. Søknad og tillatelse skal i tilfelle gis etter grundig vurdering av nytteverdi og konsekvenser for samfunn og miljø.

8.0 Landbruksforurensing

Vi viser også til Miljøplan for Sandnes 2011 – 2025 og til Regionalplan for landbruk i Rogaland

8.1 Avrenning fra landbruket

Store husdyrbesetninger og knapphet på spredeareal er en utfordring for landbruket i forhold til avrenning til vassdrag. Intensiv gjødsling og bruk av plantevernmidler gir risiko for tap av disse stoffer til andre miljøer, spesielt til vann. For å oppnå en god økologisk tilstand i vassdragene er det viktig å redusere næringsavrenningen. Spesielt utfordrende er fosforavrenningen fra landbruket. Fosfor er en ikke fornybar ressurs, og en minimumsfaktor for vekst i global sammenheng. Jorda i Norge er fra naturens side fattig på tilgjengelig fosfor. Det var derfor i flere tiår anbefalt å gjødsle med betydelig mer fosfor enn det som tas ut med avlingene. Dette har ført til at innholdet av tilgjengelig fosfor i jorda, målt som P-AL, mange steder er unødvendig høyt i forhold til å sikre gode avlinger. Jo sterkere jorda er oppgjødslet, jo mer fosfor vil følge med jordpartiklene til vassdraget. Ute i vassdraget vil en del av fosforet som er bundet til jordpartiklene frigis. Fosfor i vann gir økt algevekst, med all de ulempene dette medfører.

Jorderosjon

Jorderosjon betyr at jordpartikler føres vekk fra jorden enten med vind eller med vann. Overflateavrenning av næringsrike jordpartikler og husdyrgjødsel er den viktigste årsaken til fosforavrenning til vassdragene. Selv om 95 % av jordbruksarealet er nyttet til grasproduksjon, har vi overflateavrenning som konsekvens av feil gjødsling (det kjøres ut mer gjødsel enn det plantene klarer å ta opp), og midlertidig åpne åker (potet – og grønnsaksproduksjon).

Punktutslipp

Gjødsellager og gjødselporter som slår sprekk kan gi betydelig avrenning til nærliggende grøfter og kanaler og dermed til vassdrag. Utslipp av melkerom og siloanlegg, avrenning fra plansilo og rundballer er mer diffus avrenning. Her gjøres det et betydelig arbeid gjennom prosjektet «frivillige tiltak i landbruket», for å hindre slike utslipp.

8.1.1 Virkemidler

Regionalt miljøprogram (RMP):

Det er utarbeidet fylkesvise tilskuddsordninger for miljøtiltak i landbruket gjennom Regionalt Miljøprogram (RMP). Jordbruksforetak kan søke om regionale miljøtilskudd via kommunene. Ordningen omfatter bl.a. tiltak som reduserer avrenning av næringsstoff og plantevernmidler. Slike tiltak er etablering og vedlikehold av renseparker, etablering av fangvekster etter høsting (slik at åkeren ikke ligger åpen), etablering av ugjødsle randsone i eng langs elver, bekker, kanaler og innsjøer. Det kan gis tilskudd til miljøavtaler, og til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel.

Midler til spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)

I motsetning til RMP-midler, som bevilges fra Fylkesmannen, er det kommunen som har innvilgningsmyndighet for SMIL-midlene. Til dette er det utarbeidet en egen strategiplan, som skal revideres i nærmeste fremtid. Det finnes også en egen forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket.

Formålet er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet til jordbruket, samt redusere forurensing fra jordbruket, utover det som blir forventet gjennom vanlig jordbruksdrift. Strategiplan for SMIL-midlene for Sandnes kommune legger opp til å prioritere tiltak som reduserer forurensing i vassdrag. Prioriterte områder er Storåna, Stangelandsåna og avrenning til Figgjovassdraget

8.1.2 Mål, strategi og tiltak

MÅL: Redusere avrenning og utslipp fra landbruket

Strategi:

- Stimulere til miljøvennlig landbruksdrift med hensyn til gjødsling og bruk av plantevernmidler
- Stimulere til etablering av renseparker og fangvoller, som kan begrense næringsavrenning til vassdrag
- Stimulere til grøfting og drenering for å bedre jorden evne til å ta opp næringsstoffer

Tiltak:

Sandnes kommune v/ bymiljø tar årlig 2 prøver fra ca. 80 vann, bekker og elver i følge vedtatt program for ferskvannsovervåking. Landbrukskontoret deltar i dette arbeidet. Det er dannet 6 bekkelag i Sandnes ved Bråsteinsvannet, Svebestadkanalen, Folkvordkanalen, Skas-Heigre, Seldalsvannet og Svihusvannet og Hogstad. Landbrukskontoret holder sekretariatet for de tre eldste bekkelag. Det samarbeides tett med Jæren vannområde (tidligere Aksjon Jærvassdrag) og med prosjektet «Frivillige tiltak i landbruket».

Skas –Heigre kanal:

Skas- Heigre kanalen er en del av Figgjovassdraget , og nedslagfeltet ligger i Sandnes, Klepp og Time. Det er et kunstig drenert område der Skasvannet låg tidligere. Det drives jordbruk rett opp i vannkanten, og vannet har vært sterk forurensset av både landbruksavrenning og avrenning fra bolig- og veiutbygging. I 2010 ble det opprettet en egen ordning for miljøavtaler via RMP. Miljøavtalene legger føringer på hvor mye fosforgjødsel som kan tilføres de ulike vekstkulturene. Etter avtalen kan det brukes maksimalt 3 kg fosfor per dekar til gras (vanlig gjennomsnitt på Jæren er 4,7 kg). Avtalen gir rett til å søke om tilskudd fra RMP. Kommunene og Fylkesmannen har fått inn og registrert analysedata. Ordningen har ført til en betydelig reduksjon av fosforinnholdet i vannet.

Stangelandsåna:

I 2014 bevilget Sandnes kommune 860.000 kroner fra SMIL-ordningen, derav 425.000 kroner til utarbeidelse av en plan for tiltak som kan minske og forebygge landbruksavrenning langs Stangelandsåna. Planen skal inneholde kart, som viser hvor det er størst trussel for avrenning/utslipp fra landbruket. Aktuelle miljøtiltak i landbruket skal kartfestes og beskrives. Vannkvalitet, landbruksdrift, økologi og naturmiljø er viktige kriterier. Det skal utarbeides en prioriteringsliste over de viktigste tiltakene. I skrivende stund foreligger et førsteutkast til planen.

8.2 Klimagassutslipp fra landbruket

Lystgass (NO₂)

Lystgass er det mest problematiske klima-gasset i landbruket. Virkningen på klimaet er 295 x mer skadelig enn CO₂. Landbruket bidrar med nesten halvparten av utslippene av lystgass i Norge og bruk av mineralgjødsel er en av hovedkildene. Norge har et relativt høyt forbruk av mineralgjødsel i forhold til avlingsnivået. Også dyrking av myr fører til stor utslipp av lystgass. Redusert areal av dyrka myr vil derfor føre til mindre utslipp av både CO₂ og lystgass. Mer balansert gjødsling vil føre til lystgassutslippet fra jord og dessuten til mindre utslipp av CO₂ og lystgass ved gjødselproduksjon.

Metan (CH₄)

Husdyr og husdyrgjødsel er kilde til ca. halvparten av de totale utslippene av metan i Norge. Mesteparten av metanutslippet, ca. 85 %, kommer direkte fra fordøyelsessystemet til drøvtyggere. En del av dette utslippet kan reduseres gjennom endret førsammensetning, og utnytting av metan fra husdyrgjødsel som energikilde.

Karbon (CO₂)

Dyrking og kultivering av jord fører generelt til tap av CO₂, både fra jorda og fra biomassen som fjernes. Tiltak for å øke karbonmengden i dyrket jord er gjenstand for stor internasjonal interesse. Økt beitebruk er et av de viktigste tiltakene.

Tiltak for å bevare og øke karboninnholdet i jord er et prioritert tema i EUs forslag til rammedirektiv for jord.

8.2.1. Virkemidler

Regionalt miljøprogram (RMP): Tilskudd til miljøvennlig gjødselspredning
Ordringen går ut på at bønder i utvalgte områder får ekstra tilskudd for å gjødsle arealene på en mer miljøvennlig måte. Enten må husdyrgjødsel moldes ned innen 2 timer etter spredning, eller det brukes utstyr som sprøyter gjødselen ned i jorden.

Forskrift til nydyrking

Her legges det opp til at kommunene skal være restriktiv til oppdyrking av myr, både på grunn av frigjøring av klimagasser, og av hensyn til biologisk mangfold.

8.2.2 Mål, strategier og tiltak:

Mål 43 i Regionalplan for landbruket i Rogaland er: «Utslipp av klimagasser fra jordbruket skal reduseres med 100 000 tonn CO₂-ekvivalenter innen året 2020». Sandnes kommune støtter opp om målet.

Strategi og tiltak:

Stimulere til økt beitebruk, mindre bruk av kraftfôr, mindre bruk av mineralgjødsel, mer miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel, mindre oppdyrking av myr, mindre traktorkjøring på kryss og tvers i kommunen. I miljøplan for Sandnes er det ført opp egen klimamål og strategier.

9.0 Retningslinjer

9.1 Retningslinjer i Regionalplan for byutvikling på Jæren

I forbindelse med utarbeidelse av [Regionalplan for Jæren 2012](#) ble det utarbeidet retningslinjer for LNF-områder, som kommunene skal innarbeide i sine kommuneplaner. Disse retningslinjene dekker problematikken angående gårdshus til drift av landbrukseiendom, bygging og lokalisering av driftsbygninger, bruksrasjonaliseringer, gårdstilknyttet næring, alternativ bruk av ledige driftsbygninger på landbrukseiendom og fradelte tun, boligfortetting i landbruksområde og massefyllinger.

Retningslinjene følger nedenfor:

Generelt

- Kommunene skal i sine kommuneplaner innarbeide retningslinjer for forvaltning av landbruks-, natur – og friluftsområder og trekke klare grenser mellom disse områdene og utbyggingsområdene i tråd med retningslinjene gitt i regionalplan.
- I tettstedene i kjerneområde landbruk kan det legges til rette for en avgrenset lokal utvikling som er tilpasset stedet sin etablerte størrelse og struktur, og der hensynet til kjerneområde landbruk er avgjørende.
- Spredt utbygging utenfor tettstedene og byggesonene tillates ikke. Det kan her bare tillates tiltak som er gårdstilknyttet næringsvirksomhet.
- Verdifulle landbruks- natur- og friluftsområder samt viktige kulturminneområder utenfor utbyggingsområder skal bevares mest mulig sammenhengende.

Gårdshus til drift av landbrukseiendom

- På bruk med avgrensede ressurser og/eller ikke selvstendig drift, tillates ikke oppføring av mer enn en bolig.
- Behov for mer enn en bolig på gårdsbruk i aktiv drift, må vurderes konkret og individuelt med bakgrunn i bruksstørrelse og faktisk produksjonsomfang på søknadstidspunktet. Behovet nå konkret dokumenteres av søker selv.
- Bolig til gårdstilknyttet næringsvirksomhet plasseres i eksisterende tun med hensiktsmessig lokalisering for å tjene brukets drift, og for tilsyn og deltakelse i produksjonen på landbrukseiendommen. Arealforbruket skal minimaliseres ved bruks av eksisterende atkomst og tun.

Bygging og lokalisering av driftsbygninger

- Nye driftsbygninger skal som hovedregel plasseres som en integrert del av eksisterende tun. Bygningene må i minst mulig grad plasseres på dyrka jord.

- Byggesøknad må dokumentere at alternative plasseringer er vurdert. Riving av eldre driftsbygninger og gjenbruk av tomt, skal inngå i slik alternativvurderingen. Hensynet til driftsmessig gode løsninger, arealforbruk, kulturminner, miljø- og kulturlandskapshensyn og byggestetikk, er selvstendige moment som skal vurderes av kommunen ved byggesaksbehandlingen.

Bruksrasjonaliseringer

- Fradeling av tun ved salg av resteiendommen som tilleggsjord til nabobruk, kan vurderes der en oppnår en god bruksrasjonalisering av samfunnsmessig vekt.
- Størrelsen på fradelte tun skal avgrenses til bolig med tomt. Fradelte tun skal ikke inkludere jordbruksareal. Tilleggsjord skal selges til nærliggende bruk.
- Driftsbygninger skal ved fradeling som hovedregel følge tilleggsjorden.
- For driftsbygninger med liten drifts- og/eller samfunnsmessig verdi, skal det vurderes vilkår om riving for delingssamtykket.

Gårdstilknyttet næring

- Gårdstilknyttet tilleggsnæring må ikke være til vesentlig ulempe for omkringliggende eiendommer og den må være knyttet til landbrukseiendommen.

Alternativ bruk av ledige driftsbygninger på landbrukseiendom

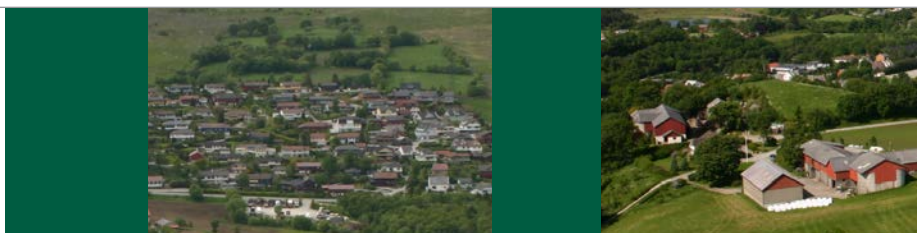
- Bruk av bygninger til virksomhet ut over gårdstilknyttet næringsvirksomhet, tillates som hovedregel ikke.
- Hensynet til landbruksdrift i området og gårdens ressursgrunnlag skal legges til grunn som den overordnede interessen ved vurdering av søknader om bruksendringer.
- Bruk til formål som krever større og varige investeringer i eksisterende bygg, tillates ikke.
- Godkjent bruksendring bør gis for tidsavgrenset periode, ikke varig endring.

Alternativ bruk av ledige driftsbygninger på fradelte tun

- Bruksendring av eksisterende driftsbygninger egnet til passiv næringsbruk (f.eks. lager) kan vurderes. Bruken må være forenlig med landbruksinteressene i området. Senere oppføring av nybygg eller utviding av eksisterende driftsbygning tillates ikke.
- Bruk til formål som krever større og varige investeringer i eksisterende bygg, kan tillates.
- Bruksendring til publikumsrettet virksomhet, tillates som hovedregel ikke.
- Godkjente bruksendringer bør gis for en tidsavgrenset periode, og en varig endring vurderes etter at den tidsavgrensede perioden er gått ut og driften ikke har skapt konflikter med bl.a. naboer/landbruksdriften.

Boligfortetting i landbruksområde

- Boligfortetting på fradelte tun eller på spredte boligeiendommer i LNF-områder, tillates ikke.
- Ytre deler av planområdet som Gjesdal og Strand, kan unntas fra dette dersom det er dokumentert særlige bosettingshensyn.

Massefyllinger

- Alle områder som vurderes brukt til deponering av rene gravemasser, skal behandles som saker etter plan- og bygningsloven og nødvendige særlover, både på kommuneplan- og detaljplannivå. Behandlingen må også omfatte krav om tiltak for å hindre forurensing av vassdrag.
- Regionalt grøntdrag og restarealer i LNF- områdene, som myr, ugjødsla beite m.m. som er verdifulle for biologisk mangfold, vannkvalitet og som gjenværende landskapselementer, skal ikke benyttes til deponering av masser.
- Før reguleringsplaner for nye byggeområder godkjennes, kreves det godkjent plan for deponering av overskuddsmasser fra byggeområdene.
- Generelt bør massedeponeringen skje i områder der det er tatt ut byggeråstoffer eller på allerede dyrket areal. Massedeponeringen skal utføres på en slik måte at arealet etter avsluttet deponering kan dyrkes opp til bedre kvalitet enn før deponering.
- Massedeponier skal i størst mulig grad legges til steder i terrenget der deponiet underordner seg det eksisterende landskapsbildet i området, og der det tilpasses eller øker kvaliteten for omkringliggende arealer på en tilfredsstillende måte.
- Kommune bør sammen utarbeide planer/strategier der egnede områder for deponering av overskuddsmasser pekes ut. Det bør tilstrebes etablering av færre og større massedeponier som kan være åpne for flere entreprenører, utbyggere og privatpersoner.
- Matjord fra nye godkjente byggeområder må brukes som en ressurs på en bærekraftig og landbruksmessig forsvarlig måte, for videre bruk til matproduksjon.

9.2 Retningslinjer til Hensynssone jordvern i kommuneplanens arealdel

(i henhold til temaveileder: Landbruk og planlegging etter plan- og bygningsloven, SLF 2012)

Begrepet hensynssoner er nytt i ny plan- og bygningslov. Hensikten med hensynssoner er å vise viktige hensyn som må ivaretas innenfor sonen, uavhengig av hvilken arealbruk det planlegges for. Hensynssonene vil også være et grunnlag for å vurdere nye planinnspill eller gi veiledning ved behandling av dispensasjonssøknader. Hensynssonene skal avmerkes på plankartet, og det skal i nødvendig utstrekning knyttes bestemmelser eller retningslinjer til disse. For landbruket gir dette muligheter ved at behovet for ressursvern eller tilrettelegging for næringsutvikling innenfor landbruket kan framheves særskilt på plankartet. Det kan også lages retningslinjer for å ivareta disse hensynene.

I Sandnes kommune er det registrert tre kjerneområder landbruk: Sandnes vest, Riska og Bråstein/Håland/Tjessem. Sandnes vest er i kommuneplan markert med langsiktig grense, mens de andre to kjerneområdene er lagt inn som hensynssoner.

Hjemmelen for å utarbeide hensynssoner for å ivareta særlige hensyn til landbruk er gitt i § 11-8 tredje ledd bokstav c). Til slike hensynssoner kan det knyttes veiledende retningslinjer, men ikke bestemmelser.

Grunnen til at Sandnes kommune har valgt å legge de tre kjerneområdene landbruk inn i kommuneplanens arealdel som hensynssoner er at jordverninteressene skal markeres i områder der det er utbyggingspress.

Retningslinjer for arealplan i Sandnes kommune, knyttet til de tre hensynssonene jordvern:

- Tiltak som forringer jordvernet eller hensynet til landbruksinteressene i området skal unngås.
- Tiltak som splitter opp landbruksjord eller forringer driftsgrunnlaget på det enkelte bruk skal unngås.
- Strengt jordvern hensyn skal legges til grunn ved behandling av enkeltsaker etter jordloven og ved søknader om dispensasjon etter plan- og bygningsloven.

9.3 Retningslinjer for boliger for sesongarbeider i landbruket

Landbruket i Norge blir stadig mer intensivt, og produsenter i grøntnæringen er helt avhengig av utenlandsk arbeidskraft. Det skaper et behov for innkvartering på gårdene. Bærprodusenter vil ha behov for å innkvartere mange i en kortere periode, mens de som driver med veksthus og grønnsaksproduksjon har behov for å innkvartere folk store deler av året. Dette gjelder også bruk med store husdyrbesetninger.

Midlertidige bygninger som skal stå mindre enn to måneder er ikke søknadspliktige. Midlertidige bygg som ikke skal stå lengre enn to år er søknadspliktige, men tiltakshaver selv kan søke.

Retningslinjer for saksbehandling av søknader for boliger for sesongarbeidere:

- For å få tillatelse til oppføring av boliger for innkvartering av sesongarbeidere er det en forutsetning at driftsenheten har behov for innkvartering av egne arbeidere, og at boligene skal benyttes til dette formålet (jf pbl. I LNF område tillates det kun tiltak som er knyttet til gårdstilknyttet næring).
- Det er det faktiske behovet som avgjør hvor omfattende innkvartering kan være for godkjenningen.
- Eksisterende bygningsmasse, som ikke er i bruk i forbindelse med landbruksdriften, skal tas i bruk for innkvartering, før det oppføres nye bygninger.
- Hvis to eller flere driftsenheter driver sammen i et formelt samarbeid, vil behovet for innkvartering bli vurdert samlet for alle driftsenhetene. I så fall vil det kunne gis tillatelse til oppføring av bygninger på den ene driftsenheten som dekker det samlede behovet for innkvartering.

9.4 Retningslinjer for etablering av gårdsbarnehager i Sandnes kommune

(vedtatt i utvalg for byutvikling den 21.6.2006, sak 121/06)

I. Definisjon av begrepet «gårdsbarnehage»:

Begrepet omfatter barnehager som etableres med juridisk og eiermessig tilknytning til og på gårdsbruk i Sandnes kommune. Gårdsbarnehager er barnehager som baserer sin drift på bruk av landbrukseiendommen sine areal- og bygningsressurser, samt menneskelige ressurser. Gårdsbarnehager skal i tråd med føringer fra Landbruksdepartementet i plan for «Landbruk pluss» tjene to formål:

- Næringsinteresse

Barnehagene etableres som en tilleggsnæring og/eller midlertidig erstatning for deler av gårdsdriften. Dette må sees på både som et rekrutteringstiltak for jordbruket og som et alternativ for å opprettholde og vedlikeholde gårder som i en periode ikke vil bli benyttet eller lite benyttet til gårdsdrift. «midlertidig» kan i denne sammenhengen bety en tidsperiode tilsvarende ett yrkesaktiv liv.

- Samfunnsinteresse

Barnehagene skal være med å dekke Sandnes kommune sitt behov for barnehageplasser.

I tråd med de sentrale føringene, må barnehagene i sitt pedagogiske tilbud legge til rette for at barna får aktiv kjennskap til arbeidet som foregår på gårdsbruk. Dette kan være konsepter som f.eks. gir barna

- Kontakt med produksjonsdyr, hvor de får opplæring i forhold til dyrehold (f.eks. føring, stell)
- Kjennskap til planteproduksjon, og hvor de får være med i såing/høsting.
- Aktiv bruk av utmark, og de aktiviteter denne kan tilby.
- Aktiv bruk av gårdens kulturhistorie, kjennskap til tradisjonsmat etc.

Barnehagens drift må være godkjent i henhold til Lov om barnehager og drives i samsvar med forskrift « Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver».

2. Retningslinjer for behandling av dispensasjonssøknad etter § 7 i plan- og bygningsloven, og behandling etter jordloven § 9

Det må sendes inn begrunnet søknad for etablering av gårdsbarnehage. Søknad om dispensasjon skal jf. plan- og bygningslov sendes til høring til berørte statlige myndigheter og Fylkeskommunen.

- Driftsmodellen til barnehagen må ligge innenfor Sandnes kommune sin definisjon av begrepet Gårdsbarnehage.
- Omregulering av LNF (R) – område og fradeling av tomter etter plan- og bygningsloven vil ikke bli godkjent.
- Driften av gårdsbarnehager skal i minst mulig grad berøre dyrket jord. Midlertidig omdisponering som lett kan tilbakeføres uten skade på arealet, vil aksepteres. Asfalterte parkeringsplasser må i minst mulig grad etableres på dyrkbar jord.
- Som hovedprinsipp legges det til grunn at det søkes om bruksendring av eksisterende bygninger.
 - o Ombygging og tilpasning av bygg må gjøres på en slik måte at bygningene i mest mulig grad kan tilbakeføres til driftsbygninger/våningshus.
 - o Hvis eksisterende driftsbygning er i svært dårlig forfatning, kan nybygg vurderes. Før rivning må kulturminneverdien vurderes.
 - o Mindre arealutvidelse kan aksepteres både ved ombygging og ved nybygg.
 - o Ny bygning kan aksepteres dersom dette senere kan benyttes som folgehus eller våningshus. Det aksepteres to slike hus per gårdsbruk.
 - o Søknad om oppføring av midlertidige bygg vil bli behandlet som enkeltsaker, og skjønsmessig vurdert.

9.5 Retningslinjer for tilleggsnæringer i landbruket i Sandnes kommune

utarbeidet og vedtatt i forbindelse med rulleringen av kommuneplan 2008 – 2020.

- Tiltaket skal i hovedsak være knyttet juridisk og eiermessig til produksjonen på landbruks-eiendommen sine natur-, areal og bygningsressurser eller det behovet eiendommen har for varer og tjenester. Det skal også vurderes om tiltaket er nødvendig i forbindelse med annen næringsvirksomhet knyttet til jordbruk, skogbruk, yrkesfiske eller lignende.
- Utleiehytter skal kunne oppføres i områder avsatt til ordinær fritidsbebyggelse i kommuneplanen.

Viktige planer som grunnlag:

Miljøplan for Sandnes 2011 – 2025

Kommuneplan for Sandnes kommune 2011 - 2025

Regionalplan for landbruk i Rogaland, vedtatt i fylkestinget 2011

Vannforvaltningsplan for Rogaland

Regionalplan for energi og klima, vedtatt av Fylkestinget 2010

Regionalplan for Jæren 2013 – 2040

Regionalplan for næringsutvikling i Rogaland 2011 - 2020

St.meld.9 (2011 – 2012)»Velkommen til bords», om landbruks- og matpolitikk

Nasjonale forventninger, regional og kommunal planlegging. Vedtak ved kongelig resolusjon, vedtatt 24.6. 2011, utgitt av Miljødepartementet

Temaveileder: Landbruk og planlegging etter plan- og bygningsloven.

Utgitt av Statens landbruksforvaltning

Meld.St, 21 (2011 – 2012) Norsk Klimapolitikk

Viktige linker:

Jordloven - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-05-12-23?q=jordlova>

Odelsoven - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1974-06-28-58?q=jordlova>

Forpaktingsloven - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1965-06-25-1?q=jordlova>

Konsesjonsloven - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-11-28-98?q=jordlova>

Skogbruksloven - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-27-31?q=skogbruksloven>

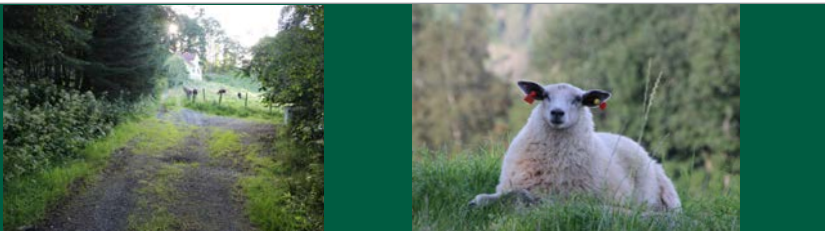
Forskrift om planlegging og godkjenning av veier for landbruksformål - <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1996-12-20-1200?q=landbruksvei>

Plan- og bygningsloven - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=plan+og+bygningsloven>

Naturmangfoldloven - <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100?q=Naturmangfold>

Forskrift om nydyrking - <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423?q=nydyrking>

Landbruksdirektoratet: www.slf.dep.no

Ordliste:

Dyrka jord: Som dyrka jord regnes fulldyrka jord, overflatedyrka jord og gjødsla beite. Ved vurderingen av om et areal er dyrka eller dyrkbart bør en legge de definisjonene som ble brukt i forbindelse med Økonomisk kartverk til grunn. Disse definisjonene er:

Fulldyrka jord: Areal som er dyrka til vanlig pløedybde, og som kan nyttes til Åkervekster, eller til eng som kan fornyes ved pløying.

Overflatedyrka jord: Areal som er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.

Gjødsla beite: Areal som årlig blir gjødsla og brukt som beite, men som ikke kan høstes maskinelt.

Dyrkbar jord: Jord som kan fulldyrkes til lettbrukt eller mindre lettbrukt jord. For at areal skal kunne klassifiseres som dyrkbar jord må det kunne gi rimelig og sikker grassavling.

Fallvilt: Begrepet "fallvilt" gjelder påkjørte rådyr og annet hjortevilt og av skadde og døde dyr og fugler, spesielt svaner, måker og lignende.

Jordsmonn: Jordsmonn er den del av jordskorpens løsavleiringer som er påvirket av klima, vegetasjon, dyreliv og mikrobielle omsetninger, slik at den skiller seg ut fra undergrunnsjorden. Jordsmonnet er under våre forhold sjelden mer enn 1 m tykt. Ved tynnere løsavleiringer kan det nå helt ned til berggrunnen. Det omfatter mer enn matjordlaget eller det laget som på dyrket mark årlig blir bearbeidet (ploglaget, plogmålet). Det er i jordsmonnet planterøttene finnes. Jordsmonn er å betrakte som en ikke fornybar ressurs, siden dannelse av jordsmonn tar flere tusen år.

Jorderosjon: Når matjorda forsvinner fra åpen åker enten fordi det er tørt og vinden transporterer jorden vekk (vinderosjon), eller jorden skylles av gårde med nedbør (vannerosjon)

Hovedavtalen for jordbruket og jordbruksforhandlinger

(Kilde: "Utsyn over norsk landbruk", NILF 2013)

I landbruks- og matdepartementets budsjett utgjør posten <Kap.1150 >til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m 14,2 mrd. kroner for 2013, tilsvarende 83 % av departementets budsjett. Dette illustrerer at jordbruksavtalen er et viktig element i landbrukspolitikken. Ingen andre land har noe tilsvarende de norske jordbruksforhandlingene.

Hovedavtalen: Hovedavtalen er inngått mellom staten på den ene siden og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukerlag på den andre siden. Hovedavtalen fastsetter hvordan forhandlingene skal gjennomføres, hva som skjer dersom én eller begge jordbruksorganisasjonene bryter forhandlingene osv.. Jordbruksforhandlingene skjer på grunnlag av materiale utarbeidet av Budsjettnemnda for jordbruket.

Jordbruksforhandlinger: På Statens side har landbruks- og matdepartementet ansvaret for forhandlingene. Norges Bondelag og nors Bonde- og småbrukerlag møter med en felles forhandlingsdelegasjon. Jordbruksforhandlingene føres frem til en sluttprotokoll, vanligvis før 17.mai. Inngått avtale sendes Stortinget for godkjenning. Staten kan inngå avtale med en av jordbruksorganisasjonene. Dersom begge organisasjonene bryter forhandlingene, sender regjeringen en proposisjon til Stortinget basert på statens tilbud i forhandlingene.

Kraftfôr: Kraftfôr, forslag med næringen i konsentrert, lettfordøyelig form. Det har relativt høyt innhold av protein og energi per kilo. Kraftfôr omsettes i Norge vesentlig som ferdige blandinger tilpasset det enkelte dyreslag og produksjon. Korn og kornprodukter utgjør den største andelen av kraftfôrblendingene. Soya er også blitt en viktig ingrediens i kraftfôret.

Verdiskaping: slik den ble brukt av NILF i "Verdiskaping i jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringer i Rogaland":

Sum inntekter, jordbruk
 + Familiens arbeid på nyanlegg
 - sum kostnader for avskrivinger, jordbruk
 + Kostnader til leid hjelp
 + Kostnader til jordleie
 = Bruttoprodukt inkl. tilskudd
 - Sum avskrivinger, jordbruk
 = NETTOPRODUKT INKL. TILSKUDD

Vald: Grunneierne har enerett til jakt og fangst på sin eiendom. Grunneier står også fritt til å gi tillatelse til andre å jakte på sin eiendom. Når det gjelder jakt på hjortevilt (rådyr, hjort, elg) må man ha et vald. Et vald er et jaktområde som består av en eller flere eiendommer. Er det flere eiendommer må disse være sammenhengende. Før man får fellingsløyve må man ha et godkjent vald (jaktområde) bestående av minstearealet for den enkelte arten. Kravet til minsteareal for elg er 12.000 daa, hjort 2.000 el. 1.500 daa og rådyr 500 daa.

